

Research Paper

A Meta-Analysis of Factors Related to Fertility Attitudes, Desires, and Childbearing Intentions in Iranian Studies

Ameneh Abbasi^{*1}, Rasool Sadeghi², Amir Maleki³, Ghader Balakhani⁴

Received: Aug. 6, 2021; Accepted: Feb. 8, 2022

ABSTRACT

This paper uses a meta-analysis to comparatively evaluate the factors related to fertility attitudes, desires, and intentions in Iranian studies. The analysis is based on 26 studies, 16 of which are about fertility desires and intentions, and 10 are about childbearing attitudes. The results suggest that several factors have negative effect on fertility desires and intentions such as: education; marriage age; number of children; social-economic participation; individualism; attitude to employment; foreign media and the internet. Age; rural living; income; religiosity; social protection; number of siblings; and life quality have positive effect on fertility desires and intentions. Among these factors, individualism (-0/296) and number of children (-0/224) have the most effect. The results also suggest that income and age difference between spouses have positive effect on childbearing attitude, whereas, cultural investment, education, social-economic status, age, and virtual networks have negative effect on childbearing attitudes, in which income (0/272) and age (0/258) have the most effect. Therefore, there are a lot of social factors which play important roles in determining childbearing in Iran and therefore, social planners need to pay attention to them.

Keywords: fertility attitudes, childbearing, socio-economic factors, Individualism, religiosity, media

1. Ph.D Student of Sociology, Department of Sociology, Payam-e Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

✉ Ameneh.abbasi@pnu.ac.ir

2. Associate Professor of Demography, Faculty of Social Science, Tehran University, Iran

✉ Rassadegi@ut.ac.ir

3. Associate Professor of Sociology, Department of Social Science, Payam-e Noor University, Tehran, Iran

✉ A_maleki@pnu.ac.ir

3. Associate Professor of Sociology, Department of Social Science, Payam-e Noor University, Tehran, Iran

✉ Gh.balakhani@pnu.ac.ir

INTRODUCTION

Iran is experiencing a sub-replacement fertility rate in these years. Comparing these statistics to 30 years ago, have shown us a great change in Iranian childbearing behaviors (Abbasi Shavazi et al., 2009). There has been attempt to study this vital change by researchers due to numerous challenges which individuals and society could experience in the future, ageing of the population as a sample. These various studies have recognized numerous factors affecting childbearing behaviors, which could mislead scientists and policymakers (Keirandish et al., 2016, 3). These scattered findings remind us having a comprehensive look for analyzing the causes of it. A meta-analysis method can integrate these numerous factors and help researchers and policymakers get a deep understanding of Iranian childbearing behaviors (Khaniki & Khojir, 2019, 108).

PURPOSE

This research, using a comprehensive method, is analyzing the factors related to fertility desires, intentions, and childbearing attitudes based on the findings of independent studies conducted about the problems in Iran. As a result, our main purpose is to recognize the most important factors related to fertility desires, intentions, and childbearing attitudes, along with the differences which have been shown according to their results in Iran in studies over the past two decades.

METHODOLOGY

The present study was conducted within the framework of a quantitative approach, using the meta-analysis strategy. The statistical population included the studies on fertility desires, intentions, and childbearing attitudes which were published on scientific websites named: noormags.com, pdf.ir, sid.ir, irandoc.ir, magiran.ir, prozhe.com, and jpaiassoc.ir. Using a purposive sampling criterion, 26 studies were chosen, 16 of which were related to fertility desires, intentions, and 10 about childbearing attitudes. Also, for analyzing the results, CMA3 software was used, which showed the results by effect size. The following chart shows the process of choosing the studies.

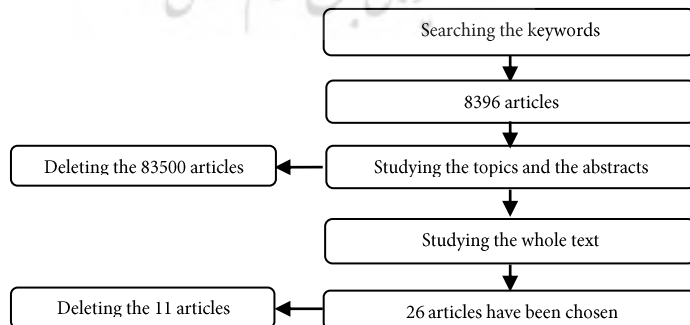

Chart1. The process of choosing the studies

FINDINGS

According to the 16 studies which analyzed fertility desires and intentions, education, foreign media, social participation, number of the children, marriage age, internet, individualism and women's employment attitude have had negative impact on fertility desires and intentions. Furthermore, age, religiosity, income, job, social protection, living location, number of siblings, and living quality have had positive impacts. Along with these results, two factors have had the most effective sizes named: individualism (-0/296) and number of the children (-0/224). Furthermore, Iranian national TV and radio have had no meaningful relations with fertility desires and intentions.

Childbearing intentions have been studied based on the findings of 10 researches which indicated numerous factors related to it, namely: income and age difference between couples, cultural capital and consumption, education, status, age, and virtual social networks by negative relations. Eventually, the most effective sizes belong to income (0/272), age (-/257), and age difference between couples (0/222).

Iranian childbearing behaviors are an important social fact, determining the future events, such as: ageing of the population and some services which are of utmost needs. But, as it has been found in this research, the number of unpublished studies which could make P value to alpha are a lot, meaning that there are not enough studies in Iran on fertility desires, intentions, and childbearing attitudes. As a result, for having a better understanding of Iranian childbearing behaviors, researchers should pay attention to this social fact more than ever.

CONCLUSION

Childbearing behaviors as a social fact are influenced by several factors having medium effect sizes, not determining by one factor. Also, not having a meaningful relation with demographic behaviors, national TV and radio have lost their past effectiveness as the only trustful medium for Iranians. As a result, facing demographic challenges, policymakers should pay attention to this changing society by focusing on the multi-factor phenomenon and a comprehensive look to the problems. Furthermore, there are numerous groups which are influenced by different factors, such as status, cities, provinces and etc. could be analyzed by future studies. So, Iran as a multi-cultural society needs to be analyzed by multi-level methods, using new statistical software.

NOVELTY

Using the meta-analysis method for integrating the results of numerous studies over the past two decades for determining the most important factors related to fertility desires, intentions, and childbearing attitudes, is the novelty of this research.

Interdisciplinary Studies
in Humanities

Abstract

BIBLIOGRAPHY

- Abbasi Shavazi, M.J., Morgan, S.P., Chavoshi Meimanat, H., & McDonald, P. (2009). Family change and continuity in Iran: Birth control use before first pregnancy. *Journal of Marriage and Family*, 71 (5), 1309-1324. doi: 10.1111/j.1741-3737.2009.00670.x
- Abbaszadeh, M., Aghayari Hir, T., Alizadeh Aghdam, M.B., & Adlipour, S. (2019). Attitude towards childbearing among married women and men aged 18-49 years: The role of religiosity, family, modern media, and modern rethinking. *Pāyesh*, 18(2), 173-182.
- Afarini, F.S., Akbari, N., & Montazeri, A. (2018). The relationship between social support and the intention of childbearing in women of reproductive age. *Pāyesh*, 17(2), 315-328.
- Balen, F.V., & Trimbos-Kemper, T.C.M. (1995). Involuntarily childless couples: their desire to have children and their motives. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 16, 137-144. doi: 10.3109/01674829509024462
- Chamani, S., Shekarbeigi, A., & Moshfegh, M. (2017). Sociological determinants of fertility (Case study: Married women living in Tehran). *The Socio-Cultural Research Journal of Rahbord*, 5(3), 137-165.
- Enayat, H., & Parnian, L. (2013). The study of globalization and tendency to fertility. *Quarterly Journal of Woman & Society*, 4(2), 109-136.
- Enayat, H., Movahhed, M., & Mehrabi, M. (2012). Study of the fertility behavior and attitude between mothers and daughters and the cultural factors related to it: The case study; Gerash and Evaz in Fars province. *The Sociology of the Youth*, 1(1), 97-118.
- Foroutan, Y., & Karami, F. (2018). Childbearing desires in Iran: Patterns and determinants. *Journal of Population Association of Iran*, 11(21), 72-101.
- Foroutan, Y., & Shojaee, M. (2021). Gender considerations of demographic attitudes in Iran. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(4), 1-27. doi: 10.22035/jicr.2021.434
- Foroutan, Y., Eazy, E.S., & Naemi, S. (2016). Shi'i-Sunni desires of childbearing in rural-urban areas of Bojnord and Gonbad-Kavous. *Social Welfare Quarterly*, 16(62), 187-223.
- Fux, B. (2008). Pathway of welfare and population-related policies. In *People, population Change and Policies*. (1st ed., pp. 59-91). Springer.
- Höhn, C. (2008). Introduction. In *People, population change and policies*. (First ed., Pp. 1-15). Springer.
- Hosseini, H., & Bagi, B. (2013). Study of fertility desires of Kurdish women in city of Mahabad. *Women's Strategic Studies Quarterly*, 15(57), 121-161.
- Johnstone, M., Lucke, J., & Hewitt, B. (2020). Life transitions and women's desired number of children: the impact of motherhood, relationships and employment. *Community, Work & Family*, 1-20. doi: 10.1080/13668803.2020.1744526

Interdisciplinary Studies
in Humanities

Volume 14
Issue 4
Autumn 2022

- Kalantari, S., Abbaszadeh, M., Aminmozafari, F., & Rakeibonab, N. (2011). The sociological study of attitude to child bearing and it's some related factors (Case study: married youth in Tabriz city). *Journal of Applied Sociology*, 21(1), 83-104.
- Karimian, N., & Hejazi, M. (2019). The mediating role of self-efficacy in the relationship between quality of life and emotional maturity with a desire for childbearing. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*, 7(5), 54-61.
- Kaveh Firooz, Z., Zare, B., & Jahanbakhsh Ganjeh, S. (2017). The effect of socio-cultural capitals on attitudes towards childbearing (Case study: Tehranian couples going to marry). *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 6(1), 119-143. doi: 10.22059/jisr.2017.61834
- Kavehfirouz, Z., Zare, B., & Shamsedini, H. (2016). The effect of life style dimension attitudes towards childbearing among women in Tehran city. *Women in Development and Politics*, 14(2), 217-234. doi: 10.22059/jwdp.2016.59201
- Khadivzadeh, T., Rahmanian, S.A., & Esmaily, H. (2018). Young women and men's attitude towards childbearing. *Journal of Midwifery & Reproductive Health*, 6(3), 1345-1356. doi: 10.22038/jmrh.2018.20033.1212
- Khaniki, H., & Khojir, Y. (2019). Social media and political participation; Meta-analysis of political participation of social media users. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 11(1), 101-127. doi: 10.22035/isih.2019.3122.3422
- Kheirandish, M., Behfar, S., & Abbaspur, J. (2016). A meta-analysis of the relationship between job satisfaction and organizational commitment in Iranian organizations. *Journal of Human Resources Studies*, 5(16), 1-22.
- Kiani, M. (2011). The study of effective factors on women's attitude towards fertility; A case study in Isfahan. *Journal of Humanity and Social Science (Social Science)*, 13(30-31), 155-177.
- Liefbroer, A.C., Klobas, J.E., Philipov, D., & Ajzen, I. (2015). *Reproductive decision-making in a macro-micro perspective*. Springer: New York.
- Matysiak, A., & Vignoli, D. (2008). Fertility and women's employment: A meta-analysis. *European Journal of Population*, 24(4), 363-384. doi: 10.4054/MPIDR-WP-2006-048
- Modiri, F. (2018). A comparative study on the effect of religiosity and gender attitudes on the childbearing intention by gender in Tehran. *Social Development & Welfare Planning*, 9(32), 171-202. doi: 10.22054/qjsd.2017.8429
- Modiri, F., & Ghazi Tabatabaie, M. (2019). A study on the effects of the quality of marital life on the childbearing intention. *Biquarterly Journal of Sociology of Social Institutions*, 5(12), 73-94. doi: 10.22080/ssi.1970.2133
- Modiri, F., & Razeghi-Nasrabad, H.B. (2016). A study on the relationship between religiosity and fertility intention in Tehran. *Journal of Population Association of Iran*, 10(20), 128-163.

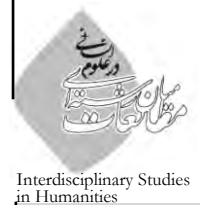
Interdisciplinary Studies
in Humanities

Abstract

- Moradi, A., & Saffarian, M. (2020). Sociological study of the people attitudes towards childbearing in Hamedan province. *Population Magazine*, 25(103-104), 59-90.
- Moshfegh, M., Moradisani, Gh., & Hoseinkhani, S. (2017). An analysis of the relationship between employment and childbearing attitude between getting married employed women in Iranian provinces. *Population Magazine*, 23(95-96), 1-24.
- Musavi, S.F., & Ghafelebashi, M.S. (2013). A survey of the childbearing place and attitude in Ghazvin young families. *Journal of Woman and Family Studies*, 1(2), 11-134. doi: 10.22051/jwfs.2014.1504
- Niazi, M., Torenjipoor, F., Noruzi, M., & Asgarikaviri, A. (2017). Meta-analysis of the social factors affecting fertility in Iran. *Social Development & Welfare Planning*, 7(29), 69-119. doi: 10.22054/qjsd.2016.7886
- Pezhhan, A., & Afshari, P. (2019). Attitudes of women with disabilities in Tehran toward childbearing. *Research Journal on Social Work*, 4(11), 185-213. doi:10.22054/rjsw.2017.9656
- Piltan, F., & Rahmanian, M. (2015). Investigating factors affecting the tendency toward childbearing among married men and women (case of study: Men and women aged 25 to 45 years old in Jahrom). *Journal of Iranian Social Development Studies*, 7(2), 121-134.
- Rasulzade Aghdam, S., Afshar, S., Adlipour, S; & Mirmohammadtabar, S.A. (2017). Analyzing the relationship of social capital and lifestyle with the tendency to childbearing (Case study: Students of Azarbaijan Shahid Madani university). *The Socio-Cultural Research Journal of Rahbord*, 5(3), 107-135.
- Razeghi Nasrabad, H.B., & Abbasi Shavazi, M.J. (2020). Ideal fertility in Iran: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences*, 8(1), 10-18. doi:10.15296/ijwhr.2020.02
- Rhea, A.C. (2002). *The individual, institutional, and interactional influences on women's decisions to have a child: A multi-level examination* (Unpublished doctoral dissertation). North Carolina State University.
- Sedeghi, H., & Saraie, H. (2016). Effective factors on mothers' incintion to have children in Tehran. *Social Development & Welfare Planning*, 8(27), 1-32. doi: 10.22054/qjsd.2016.5920
- Shahabadi, Z., Saraei, H., & Khalajabadi Farahani, F. (2014). Role of individualism on fertility intention among women who are about to marry: The case of Neishabour city. *Journal of Population Association of Iran*, 8(16), 29-54.
- Shoaa, S., & Niazi, M. (2016). Meta-analysis of the relationship between cultural capitals ans body management. *Journal of Iranian Cultural Research*, 9(1), 61-81. doi: 10.22035/ijcr.2016.300
- ShoaaKazemi, M., & Aghili, R. (2020). A meta-analysis of the studies related to family changes and childbearing rate (in the last decades). *The Regional Conference Practical Research in Humanities and Islamic Sciences Articles*, 1(1), 209-223.

- Spéder, Z., & Kapitány, B. (2015). Realization, postponement or abandonment of childbearing intentions in four European countries. *Population*, 64, 599-629. doi: 10.3917/popu.1204.0711
- Taghvayi Fard, L., Karimi, M., & Rasekh, K. (2020). The effects of the media using on women's attitude toward childbearing, Jahrom, *The Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 8(15), 67-78. doi: 10.22084/csr.2020.19808.1691
- Torabi, F., Ghorbani, F., & Kuchani, M. (2017). Comparing the attitudes of men and women towards the birth of first child. *Mazandaran Univ Med Sci*, 27 (154), 179-183.
- VanEvery, J. (2004). From modern nuclear family households to postmodern diversity? The sociological construction of families. *Changing Family Values*, edited by Jagger and Wright, Routledge: London and New York.
- Zaidi, B., & Morgan, S.P. (2017). The second demographic transition theory: A review and appraisal. *Annu.Rev.Sociol*, 43, 473-492. doi: 10.1146/annurev-soc-060116-053442

Abstract

مقاله پژوهشی

فرا تحلیل پژوهش‌های مرتبط با عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌ها، تمایلات و قصد باروری در ایران

آمنه عباسی^۱، رسول صادقی^۲، امیر ملکی^۳، قادر بالاخانی^۴

دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۱۵، پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹

چکیده

این مقاله با هدف ترکیب کمی نتایج مطالعاتی درباره عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌ها، تمایلات و قصد باروری در ایران نوشته شده است. بدین منظور با استفاده از روش فراتحلیل و نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA3)، ۲۶ مقاله در بازه زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ بررسی شده است. ۱۶ مقاله به بررسی تمایلات و قصد باروری و ۱۰ مقاله نیز به بررسی نگرش‌های فرزندآوری پرداخته‌اند. نتایج نشان داد تأثیر متغیرهای تحصیلات، سن ازدواج، تعداد فرزندان موجود، مشارکت اقتصادی-اجتماعی، فردگرایی، نگرش به اشتغال، رسانه‌های خارجی، و اینترنت بر تمایل و قصد باروری منفی بوده و در مقابل، متغیرهای سن، سکونت روستایی، درآمد، دین‌داری، حمایت اجتماعی، تعداد خواهر و برادر، و کیفیت زندگی بر تمایل و قصد باروری اثر مثبت داشته‌اند. اندازه اثر این متغیرها همگی کمتر از ۰/۳ بوده و بیشترین میزان اندازه اثر متعلق به متغیرهای فردگرایی (۰/۲۹۶-) و تعداد فرزندان موجود (۰/۲۲۴-) است. همچنین، از بین متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش‌های فرزندآوری، تأثیر درآمد و اختلاف سنی با همسر مثبت بوده و در مقابل، سرمایه و مصرف فرهنگی، تحصیلات، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، سن و شبکه‌های مجازی اثر منفی داشتند. اندازه اثر این متغیرها همگی کمتر از ۰/۳ بوده و بیشترین میزان اندازه اثر متعلق به متغیرهای درآمد (۰/۲۷۲) و سن (۰/۲۵۸-) است. از این رو، عوامل و نیروهای اجتماعی متعددی در تغییر نگرش به فرزند و کاهش فرزندآوری اثرگذار بوده‌اند که نشان‌دهنده ناهمگونی‌های موجود در جامعه ایرانی بوده و لزوم توجه به تفاوت‌های موجود در بین گروه‌های اجتماعی مختلف را به مسئولان امر یادآور می‌کند.

کلیدواژه‌ها: فردگرایی، دین‌داری، رسانه، اندازه اثر

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

ameneh.abbasi@pnu.ac.ir ✉

۲. دانشیار جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ایران

۳. دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۴. استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۱. مقدمه

ما در زمانه تغییرات سریع اجتماعی زندگی می‌کنیم، به طوری که تغییرات بسیاری در انتظارات افراد و به خصوص زنان از کار و خانواده به وجود آمده است؛ که البته هیچ‌کدام از این تغییرات نتوانسته انتظارات آن‌ها را به خوبی برآورده کند (فن اوری^۱، ۲۰۰۴، ۱۷۹). آنچه منجر به وقوع این تغییرات گردیده مدرنیزاسیون است که به معنای فرایند طولانی مدت تغییرات اجتماعی است. ساختار اجتماعی به سمت جوامعی که از نظر ساختاری متفاوت‌اند، توسعه پیدا کرده و اقتصادهای سنتی با سازمان‌های اجتماعی دارای ساختارهای متفاوت و پیشرفته‌تر جایگزین شده است. مدرنیزه شدن همچنین به تمایلات پایه‌ای اشاره دارد که در ابتدای آن‌ها دموکراتیزه شدن ثروت به علت فرایندهای صنعتی شدن و منطقه‌ای شدن قرار داشته و در ادامه سکولار شدن نظام ارزشی و گسترش مستمر ارزش‌هایی از قبیل برابری، آزادی انتخاب، امنیت و در نهایت تمایل به فردگرایی، در پرتو افزایش ارزش دستاوردهای شخصی و خودمسئولیت‌پذیری قرار دارند (فاکس^۲، ۲۰۰۸، ۶۸-۶۷).

فارغ از احساس آزادی و رهایی‌ای که زنان و مردان جامعه مدرن امروزی به دست آورده‌اند، تغییرات روی داده در نظام ارزشی افراد بدون چالش نیز نبوده و برای مثال، رسیدن باروری به زیر سطح جانشینی منجر به سالخوردگی جمعیت و کاهش رشد جمعیت در برخی از مناطق جهان شده است. نیاز فزاینده جوامع به نظام‌های تأمین اجتماعی که شامل حقوق بازنشستگی و تأمین سلامت است، سالمندی جمعیت را تبدیل به چالشی سیاسی و اجتماعی کرده است. با این روند افزایشی بی‌فرزندی، طلاق و جدایی و تعداد بالای افرادی که تمایل به ازدواج ندارند، تنظیمات زندگی افراد سالمند در آینده تغییر خواهد کرد. سالمندان آینده به تنهایی زندگی خواهند کرد و این تغییرات جمعیتی منجر به چالش‌های متعددی برای اجتماع و سیاست‌گذاران اجتماعی می‌شود. بنابراین دانستن گرایش‌ها و انتظارات افراد نسبت به فرزندآوری به سبب تأثیراتی که بر وقوع تغییرات جمعیتی در

1. Van Every

2. Fux

سال‌های آتی خواهد داشت، بسیار حیاتی بوده و هر اجتماعی ملزم به کسب آگاهی درباره آن است (هون، ۲۰۰۸، ۳-۱). جامعه ما نیز هرچند هنوز وارد مرحله سالخوردگی جمعیت نشده است، اما نرخ باروری طی سالیان اخیر به زیر سطح جایگزینی رسیده است. آماري که در قیاس با سال ۱۳۶۵ (۶/۲) گویای تحولی شگرف در کنش فرزندآوری ایرانیان بوده است (عباسی شوازی و همکاران، ۲۰۰۹). به دنبال وقوع این تغییرات سریع و پیش‌بینی‌هایی که از پیامدها و چالش‌های آن برای آینده کشور شده، پژوهشگران به مطالعات بسیاری در این حوزه پرداخته‌اند. این پژوهش‌های متعدد با نتایج متنوعی که دارند منجر به سردرگمی اندیشمندان و سیاست‌گذاران شده و اندیشمندان در عمل به این امر وقوف یافته‌اند که به علت رشد تحقیقات علوم انسانی و اجتماعی، نمی‌توان بر تمام ابعاد یک مسئله مسلط گردید و به تحقیقات ترکیبی روی آورده‌اند. آن‌ها با استفاده از این تحقیقات قادرند عصاره این تحقیقات را در موضوعی خاص به روشی منظم به دست آورند. همچنین، بسیاری از تحقیقاتی که امروزه درباره موضوعی خاص‌اند، آنقدر تفاوت و حتی تضاد دارند که می‌توانند منجر به گمراه‌شدن مخاطب خود گردند (خیراندیش، بهفر، و عباس‌پور، ۱۳۹۴، ۳).

همان‌گونه که بیان شد، در کشور ما طی سالیان اخیر به مطالعات بسیاری درباره فرزندآوری پرداخته‌اند. تفاوت‌ها و پراکندگی‌های موجود در نتایج این مطالعات، لزوم نگرشی جامع‌تر به موضوع و شناسایی عوامل این تفاوت در نتایج را به ما یادآوری می‌کند. رویکردی که قادر به جمع‌آوری و یکپارچگی این مطالعات به‌صورت جامع بوده و از سردرگمی و پراکندگی نتایج این مطالعات ممانعت ایجاد می‌کند، رویکرد فراتحلیل است؛ رویکردی که به محققان و سیاست‌گذاران امر برای درک بهتر و عمیق‌تر مسئله فرزندآوری یاری، و با ارائه طریحی جامع، مهم‌ترین چالش‌های پیش روی را براساس مهم‌ترین مطالعات این حوزه معرفی کرده و توانایی محققان امر را برای تحلیل جامع‌تر افزایش می‌دهد. مرور منظم این پژوهش‌ها به محقق امکان واری و ارزیابی پژوهش‌ها و درنهایت تعیین شکاف بین پژوهش‌ها با یکدیگر و حتی با عمل را فراهم می‌کند (خانیکی و خجیر،

۱۳۹۷، ۱۰۸). بنابراین در این مطالعه، با نگرشی جامع‌نگر و مجزا به موضوع، به دنبال بررسی عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌ها، تمایلات و قصد فرزندآوری با استفاده از یافته‌های مطالعات مستقلی هستیم که درباره مسئله پژوهش در کشور ایران طی بیست سال اخیر صورت گرفته‌اند. همچنین، به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال هستیم که «مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌ها، تمایلات و قصد باروری در ایران چه بوده و چه تفاوتی بین نتایج مطالعات مختلف در ایران طی بیست سال اخیر وجود دارد؟».

۲. مبانی نظری

درباره نحوه و چگونگی تأثیر تغییرات اجتماعی بر افراد، خانواده‌ها و جوامع و بالتبع فرزندآوری آنان، دیدگاه‌ها و نظریات متعددی بیان شده که هر کدام از زاویه‌ای خاص، به تجزیه و تحلیل این امر پرداخته‌اند. در این مقاله، بر مهم‌ترین اندیشه‌های مطرح‌شده در این حوزه که امروزه در پژوهش‌های فرزندآوری بیشتر بر آن‌ها تأکید شده، نگاهی به اختصار خواهد شد.

در زمینه فرایند فرزندآوری الگوهای متعددی شناسایی شده که در اینجا به دو نوع از آن‌ها اشاره خواهد شد. اولین الگو عبارت است از الگوی تصمیم یک‌طرفه که بیانگر این است ارزش‌ها، انگیزه‌ها و ترجیحات فرزندآوری افراد از طریق فرایند جامعه‌پذیری در مراحل کودکی و نوجوانی کسب می‌شود (رأ، ۲۰۰۲، ۲۱). براساس این دیدگاه، مردان و زنان در زمان ازدواج، خود دارای ترجیحات و انگیزه‌هایی هستند که بر اقدام آن‌ها برای باروری تأثیر می‌گذارد. دومین الگو، تصمیم متوالی است که براساس نظریه انتخاب عقلانی و ابزاری مطرح شده است. تأکید الگوهای انتخاب متوالی بر این است که باروری نتیجه انتخاب‌هایی عقلانی است که خود منعکس‌کننده مقایسه هزینه‌ها و منافع فرزندآوری با کارهای دیگر بوده و این‌گونه بیان می‌دارد که فرزندآوری فرایندی است که در مقایسه با مجموعه‌ای از انتخاب‌های متوالی قرار دارد. براین اساس، زوج‌ها برنامه خود برای فرزندآوری یا تغییر آن را در پاسخ به حوادث پیش‌بینی نشده از قبیل تولد ناخواسته، تغییر در

درآمد خانواده، اشتغال زن به تحصیل، شغل درآمدزا یا تغییرات در کیفیت یا ثبات ازدواج قرار می‌دهند. برهمن اساس، آن‌ها ممکن است تصمیم بگیرند یک فرزند داشته باشند و سپس براساس این تجربه و تغییرات متعاقب آن در شرایط خاص زندگی خود، تصمیم بگیرند فرزند دیگری نیز داشته باشند (رآ، ۲۰۰۲، ۲۲).

از دیگر اندیشه‌های مورد بحث درباره فرزندآوری، ایدئولوژی مادرشدن است. این ایدئولوژی که کار بیرون از خانه و تعهد به یک شغل را در تضاد با فرزندآوری می‌داند و داشتن فرزند را به‌عنوان امری طبیعی و بهنجار معرفی می‌کند، می‌تواند بر تصمیمات زنان برای داشتن فرزند تأثیر بگذارد (رآ، ۲۰۰۲، ۲۹). پیرو این نظریه دو دیدگاه وجود دارد. یک دیدگاه که منبعث از اندیشه‌های فمینیستی است و به تأثیر سیاست‌های نظام مردسالار و قوانین پدرسالارانه بر شکل‌گیری این نوع ایدئولوژی باور داشته که از جمله افراد پیرو آن می‌توان به همنر^۱ و کریا^۲ اشاره کرد. این گروه به این باور دارند که این تفکر بازتاب نوعی فشار اجتماعی بر زنان است. اما تفکر دیگر، این نوع ایدئولوژی را غریزی دانسته و آن را منبعث از غرایز ذاتی مادری زنان می‌داند و در واقع فشار غریزی را بر شکل‌گیری این احساس درونی زنان مهم ارزیابی می‌کنند (بالن و تریمبوس کمپر^۳، ۱۹۹۵، ۱۳۷).

این دیدگاه را برای اولین بار در سال ۱۹۸۶ دو جمعیت‌شناس اروپایی با نام‌های ران لستهاق^۴ و درک ون‌دکا^۵ پیشنهاد کردند و به‌دنبال نشان‌دادن تغییرات فرهنگی به سمت هنجارها و نگرش‌های پست‌مدرن است (با تأکید بر فردگرایی خودتحقق‌بخشی). همچنین این دیدگاه در سطح کلان به دنبال نشان‌دادن تکامل جوامع در گذر زمان با تأکید بر نقش تغییرات فکری و تأثیر آن بر رفتارهای خانوادگی و جمعیتی است و در سطح فردی نیز این دیدگاه نظری جهت‌گیری‌های ارزشی افراد را که در رفتارهای باروری و خانوادگی آن‌ها تعیین‌کننده‌اند، نشان می‌دهد (زیدی و مورگان^۶، ۲۰۱۷، ۲). بنابراین براساس این دیدگاه

1. Hamner
2. Corea
3. Balen & Trimboş-Kemper
4. Ron Lesthaeghe
5. Dirk Van de Kaa
6. Zaidi & Morgan

فکری، وقوع تغییرات فکری در جامعه منجر به تغییر رفتارهای خانوادگی و جمعیتی شده و داشتن فرزند دیگر یک ارزش برای افراد محسوب نمی‌شود. تغییری که با گذر جوامع به مرحله مدرن و پست مدرن در اذهان افراد روی داده و نتیجه آن رسیدن باروری به زیر سطح جانشینی و سالخوردگی جمعیت است. البته گذار جمعیتی در ایران به این صورت قابل مشاهده نبوده و رسیدن رشد جمعیت در ایران به زیر سطح جانشینی، بیشتر متأثر از عوامل اقتصادی است. در کنار عوامل اقتصادی، تغییرات ارزشی و فردگرایی نیز تا اندازه‌ای قابل مشاهده است، اما نمی‌توان میزان این تغییرات را با جوامع پیشرفته صنعتی مقایسه کرد. رفتارهای باروری و فرزندآوری افراد از آنجا که بر بسیاری از عرصه‌های زندگی تأثیرگذار است، نه تنها از سوی جمعیت‌شناسان مورد تأکید قرار گرفته، بلکه سایر اندیشمندان حوزه‌های علمی نیز بر اهمیت آن واقف بوده و به تبیین آن طی سالیان اخیر پرداخته‌اند. از جمله این دیدگاه‌ها که خارج از حوزه جمعیت‌شناسی نقش تأثیرگذاری بر تبیین فرزندآوری در بین افراد داشته، می‌توان از نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده نام برد؛ دیدگاهی که آیزن‌آدر شاخه روان‌شناسی اجتماعی توسعه داده است (اسپدر و کاپیتانی^۲، ۲۰۱۵، ۸۰) و در آن نیت و قصد مفهومی اساسی است. نیت و قصد مد نظر در اینجا بر اساس سه بعد شکل می‌گیرد: نگرش‌ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری دریافت‌شده درباره عوامل مرتبط بر رفتار یا نتیجه‌علاقه و رغبت. در این دیدگاه، نگرش‌ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری دریافت‌شده تنها مقدمات مستقیم نیت و قصد هستند. سایر عوامل، شامل شرایط خارجی (از قبیل وضعیت اقتصادی یا حمایت نهادی، که ممکن است بر کنترل دریافت‌شده تأثیر بگذارد) یا هنجارهای اجتماعی مسلط و ویژگی‌های شخصی (از قبیل هوش، شخصیت، سن، تحصیلات، درآمد شخصی و ارزش‌ها) بر قصد و نیت به‌طور غیرمستقیم و از طریق ارزش‌ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری دریافت‌شده تأثیر می‌گذارند. همچنین بنابر این دیدگاه فکری، تمایلات و ایده‌آل‌های باروری در میان این عوامل زمینه‌ای قرار دارند (لیفبروئر^۳ و همکاران، ۲۰۱۵).

1. Ajzen
2. Spéder & Kapitány
3. Liefbroer

۲-۱. پیشینه تحقیق

در این مقاله، بر روی تحقیقاتی درباره عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌ها، تمایلات و قصد فرزندآوری در ایران تمرکز شده است. جامعه آماری به‌طور متمرکز و دقیق، شامل مقالات انتشاریافته در داخل کشور است که در وب‌گاه‌های جست‌وجوگر مقالات^۱ در دسترس است. اطلاعات مختصری از این مطالعات در قالب جداول (۱) و (۲) در این مقاله ارائه شده که در بخش روش تحقیق قابل مشاهده‌اند. همچنین به چند مطالعه فراتحلیل داخلی و خارجی نیز اشاره شده است. این مطالعات البته درباره تبیین جامعه‌شناختی باروری و فرزندآوری از گستردگی چندانی برخوردار نبوده و برای مثال، بیشتر مطالعات خارجی در قالب تبیین‌های تخصصی پزشکی بوده و بر فراتحلیل عوامل پزشکی مرتبط با باروری و فرزندآوری متمرکزند. در بین مطالعات داخلی که به فراتحلیل فرزندآوری و باروری پرداخته‌اند، می‌توان به مقاله شعاع‌کاظمی و عقیلی (۱۳۹۸) با عنوان «فراتحلیل توصیفی پژوهش‌های مرتبط با تغییرات خانواده و نرخ فرزندآوری (طی دهه گذشته)» اشاره کرد. در این تحقیق، با استفاده از روش فراتحلیل، مطالعات مرتبط با تغییرات خانواده و نرخ باروری بررسی شده است. برهمن اساس، ۲۴ مقاله درباره تغییرات خانواده و باروری را انتخاب نموده و در نهایت به این نتیجه رسیده است که متغیرهای جمعیت‌شناختی، گذار جمعیتی، سن، تحصیلات زنان، بعد خانواده، پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده، سنت و مدرنیته، برنامه‌های تنظیم خانواده، رسانه‌های گروهی، ارزش‌های فرهنگی، مذهب و خودحمایتی زنان مورد توجه محققان ایرانی به منظور تبیین نرخ باروری بوده‌اند.

همچنین در مقاله رازقی نصرآباد و عباسی شوازی (۲۰۲۰) با عنوان «باروری ایده‌آل در ایران: یک مرور سیستماتیک و فراتحلیل»، محققان به دنبال برآورد میانگین تعداد ایده‌آل فرزند و تعیین رواج بی‌فرزندگی، تک‌فرزندگی، دوفرزندگی، سه‌فرزندگی و بیشتر در ایران بوده‌اند. در این مقاله اندازه اثر رابطه بین عوامل اجتماعی و باروری ایده‌آل محاسبه شده و به این منظور از روش مرور نظام‌مند و فراتحلیل مطالعات منتشرشده در ایران استفاده کرده‌اند. برهمن اساس، ۳۷ مقاله و دو طرح ملی با تعداد نمونه ۳۷۵۷۹ زن انتخاب

1. noormags, pdf, sid, irandoc, magiran, prozhe, jpaiassoc

گردیده و در نهایت به این نتیجه رسیده‌اند که میانگین ادغام‌شده باروری ایده‌آل با تأثیری اتفاقی در ایران ۲/۲۵ است. همچنین میزان بی‌فرزندگی (۰/۸۳)، تک‌فرزندگی (۱۵/۹۹)، دوفرزندگی (۵۶/۰۹۲) و سه‌فرزندگی و بیشتر (۲۲/۲۶) بوده است. براساس همبستگی ادغام‌شده نیز سن، باروری واقعی، و هزینه‌های اقتصادی فرزندان مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده باروری ایده‌آل برآورد شده‌اند.

نیازی و همکاران (۱۳۹۵) نیز در مقاله خود با عنوان «فراتحلیل عوامل اجتماعی مؤثر بر باروری در ایران» در پی بررسی عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر رفتار باروری خانواده در مطالعات داخل کشور با استفاده از روش فراتحلیل بوده‌اند. برای این فراتحلیل، ۲۴ پژوهش انتخاب شده و براساس نتایج یافته‌های آن، پژوهشگران عوامل جمعیت‌شناختی سن، تحصیلات به‌ویژه تحصیلات زنان، بعد خانواده، پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده، راهبردها و مسائل تنظیم خانواده و جلوگیری از بارداری را به ترتیب با بیشترین تعداد آزمون بررسی کرده‌اند. همچنین در این مقاله با مقایسه نتایج حاصل از فراتحلیل با نظریات تغییرات رفتار باروری، محققان به این نتیجه رسیده‌اند که نظریه اجتماعی-اقتصادی باروری بیش از سایر نظریات، قادر به تبیین روند تحولات رفتار باروری خانواده‌های ایرانی در یک دهه اخیر است. از بین مطالعات فراتحلیل خارجی می‌توان به مقاله ماتیسیاک و ویگنولی^۱ (۲۰۰۸) با عنوان «باروری و اشتغال زنان: یک فراتحلیل» اشاره کرد که در آن محققان به دنبال منظم کردن ادبیات موجود درباره رابطه بین باروری و اشتغال زنان در سطح کلان بوده‌اند و بر همین اساس نیز از روش فراتحلیل استفاده کرده‌اند. این مطالعه بر دو نوع تأثیر متمرکز است: تأثیرگذاری کار بر باروری و تأثیرگذاری فرزندان خردسال بر ورود زنان به اشتغال. براساس یافته‌های این مطالعه، طی سالیان اخیر تأثیر منفی اشتغال زنان بر باروری کاهش معنی‌داری داشته اما تأثیر منفی فرزندان خردسال بر ورود زنان به بازار کار افزایش یافته است. همچنین بین کشورهای مختلف براساس حمایتی که از جانب نهادها از اشتغال زنان صورت می‌گیرد، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. دیگر نتایج آن نیز حاکی از تأثیرگذاری مهم عوامل نهادی، ساختاری و فرهنگی-اجتماعی بر تضاد بین کار و خانواده است.

والدورف و بیون^۱ (۲۰۰۵) نیز در مقاله خود با عنوان «فراتحلیل تأثیر ساختار سنی بر باروری» به دنبال ارزیابی ادبیات نظری بوده‌اند که بر رابطه بین ساختار سنی جمعیت و باروری تأکید می‌کند. به همین منظور در این مقاله از روش فراتحلیل استفاده شده است. ادبیات نظری مورد تأکید در این مقاله نظریه ریچارد استرلین^۲ است. این تحلیل براساس ۳۳۴ اندازه اثر که از ۱۹ مطالعه به دست آمده، بنا شده و نتایج آن نشان‌دهنده تأثیرگذاری منفی ساختار سنی بر باروری بوده و همچنین مشخص می‌کند که متغیر کنترلی درآمد تأثیر مهمی بر نتایج این مطالعات داشته است.

۳. روش تحقیق

در این مقاله، از روش فراتحلیل کمی برای تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از مطالعات پیشین در ارتباط با حوزه فرزندآوری (نگرش، تمایل و قصد) استفاده شده است. همچنین مقاله پیش‌رو از نظر هدف کاربردی بوده و به علت استفاده از روش فراتحلیل و با در نظر گرفتن ماهیت داده‌ها، جزو مقالات کمی قرار می‌گیرد. فراتحلیل در واقع نوعی روش آماری است که واحد تحلیل در آن مطالعه است و نه آزمودنی (شعاع و نیازی، ۱۳۹۵، ۶۹). بنابراین، جامعه مورد مطالعه این مقاله، مقالات موجود در پایگاه‌های علمی معتبر الکترونیک^۳ است. به منظور جست‌وجوی منابع از کلیدواژه‌های باروری، عوامل مرتبط با تمایل به باروری، عوامل تعیین‌کننده قصد باروری، فرزندآوری و عوامل مؤثر بر نگرش به فرزندآوری استفاده شد. برای انتخاب این مقالات بازه زمانی بیست ساله بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ در نظر گرفته شد. انتخاب این بازه زمانی به سبب رسیدن سطح باروری کشور به زیر سطح جانشینی طی این بیست سال است. بنابراین در اولین قدم، همه پژوهش‌هایی که طی بیست سال اخیر نتایج آن‌ها منتشر شده است، بررسی و پس از آن، مطالعاتی انتخاب شده‌اند که از نظر روش‌شناختی شرایط لازم را به دست آورده باشند. شاخص‌های مورد نظر در این مقاله عبارت‌اند از: (۱) تحقیق صورت‌گرفته درباره کشور ایران باشد؛ (۲) در این مقاله، تمایل، قصد یا نگرش فرزندآوری به کار

1. Waldorf & Byun
2. Richard Easterlin
3. magiran, irandoc, sid, civilica, noormags, jpaiassoc

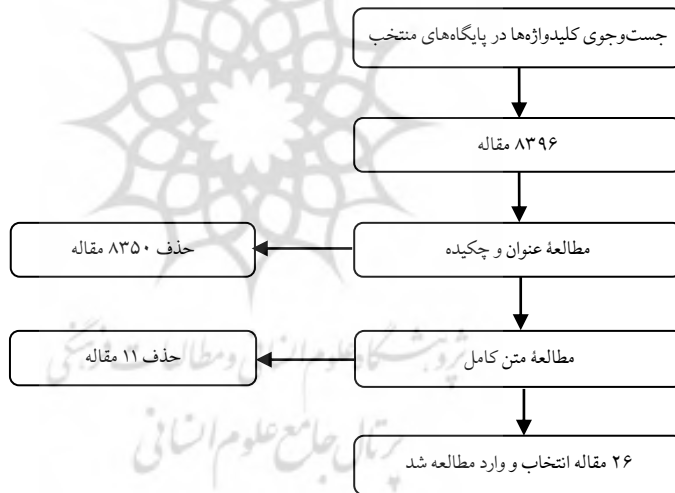

رفته باشد؛ و ۳) این مقاله اطلاعات علمی لازم را برای اخذ اندازه اثر در اختیار ما قرار دهد. به این معنا که با داشتن اندازه‌های میانگین، واریانس و انحراف معیار گروه‌ها، محاسبه اندازه اثر را برای ما امکان پذیر کند. البته رایج‌ترین آماره‌ها برای محاسبه اندازه اثر، T و d هستند که از آماره d برای تفاوت‌های گروهی و از آماره T برای مطالعات همبستگی استفاده می‌شود. به همین سبب، اگر در پژوهشی از آزمون‌های X^2 ، T ، Z و F استفاده شود، می‌توان اندازه اثر آن‌ها را به دست آورد. این آزمون که در حال حاضر یکی از مهم‌ترین مفاهیم موجود در ادبیات فراتحلیل است، به معنای نسبت آزمون معنی‌داری به حجم مطالعه است. همچنین مقدار اندازه اثر به معنای رد فرضیه صفر و نشان‌دهنده میزان یا درجه حضور پدیده در جامعه بوده و بزرگ‌تر بودن اندازه آن در اینجا به معنای حضور بیشتر پدیده است.

به همین ترتیب، شاخص‌های کنارگذاشته‌شده از مطالعه، شامل مطالعات منتشرشده قبل از سال ۱۳۸۰، مقالات مرتبط با باروری و فرزندآوری که قصد و تمایل باروری و نگرش به فرزندآوری را بررسی نکرده بودند، و مقالاتی که متن کامل نداشتند و بررسی‌های مروری و کتاب‌ها بود. بعد از گردآوری تمام مقالات مدنظر، عناوین و خلاصه آن‌ها بررسی و موارد نامرتب و تکراری حذف شد. پس از این مرحله، با به‌کارگیری یک چک‌لیست و با در نظر گرفتن شاخص‌های کنارگذاشته‌شده از مطالعه، مقالات باقیمانده ارزشیابی کیفی شدند. این چک‌لیست، مطالعات را از نظر اعتبار روش مورد استفاده و نحوه نتیجه‌گیری و گزارش نتایج ارزیابی می‌کند. در این مرحله، همه مقالات از نظر روش مطالعه، اهداف، چارچوب مفهومی، روایی و پایایی و نتایج کلیدی ارزیابی شدند. در آغاز، ۸۳۹۶ مقاله بازیابی شد و پس از آن با مطالعه عنوان و چکیده مقالات، ۸۳۵۰ مقاله به دلیل عدم ارتباط موضوعی یا دسترسی‌نداشتن به متن کامل حذف شدند. پس از بررسی جامع مقالات باقیمانده، ۱۱ مقاله تکراری یا غیرمرتبط حذف و در نهایت، ۲۶ مقاله دارای شرایط شناخته شده و وارد مطالعه شدند. از بین این ۲۶ مقاله، ۱۶ مقاله به حوزه تمایل و قصد باروری و ۱۰ مقاله نیز به حوزه نگرش‌های فرزندآوری پرداخته‌اند (نمودار شماره ۱). البته در این میان مقاله شاه‌آبادی، سرایی، و خلج‌آبادی فراهانی (۱۳۹۲) به صورت مشترک در هر دو حوزه استفاده شده است.

همچنین به منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای فراتحلیل از یک فرم کدگذاری استفاده شد. اطلاعات جامعی که از این فرم جمع‌آوری گردید در جداول (۱) و (۲) ارائه شده است. اطلاعات این فرم شامل عوامل مشترک تأثیرگذار، تعداد نمونه و میزان آماره محاسبه شده است. ملاک ورود متغیرها به فراتحلیل نیز تکرار آن‌ها در چند تحقیق بوده است. برای محاسبات از نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA3) استفاده شده است. نتایج فراتحلیل به صورت اندازه اثر ارائه شدند و در صورت کمتر از پنج درصد بودن مقدار P ، به لحاظ آماری معنی‌دار در نظر گرفته شده است. همچنین برای مشخص کردن تعداد تحقیقات گم‌شده از روش N ایمن از خطا استفاده شده که در بخش یافته‌های مقاله به تفصیل توضیح داده خواهد شد. در این آزمون، تعداد تحقیقات گم‌شده (با اثر میانگین صفر) محاسبه شده است تا عدم معنی‌داری آماری اثر کل به دست آید.

شکل ۱. فرایند بازیابی و انتخاب مقالات

۳-۱. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

نگرش به فرزندآوری: جمعیت‌شناسان در تعریف نگرش به فرزندآوری، بر آمادگی فکری روانی افراد تأکید دارند. این آمادگی نیز براساس تجربه‌ای سازمان‌یافته شکل گرفته و راهنمای پاسخ فرد در موقعیت‌های مختلف است (کاوهر فیروز، زارع و شمس‌الدینی، ۱۳۹۵، ۲۲۳). در واقع نگرش به فرزندآوری نوعی حالت پیچیده از احساسات، میل و ایده

است که می‌تواند سبب نوعی آمادگی به منظور رفتار براساس تجارب مختلف افراد شود (خدیوزاده، رحمانیان، و اسماعیلی، ۲۰۱۸، ۱۳۴۶). در بین مطالعاتی که در این مقاله فراتحلیل شدند، زنانی که وجود فرزند را امری مهم می‌دانستند و در پاسخ به سؤالات مرتبط با نگرش به فرزندآوری، با داشتن فرزند و کارکردهای مثبت و جوانب مختلف آن موافق بودند، به منزلهٔ زنانی که نگرش مثبت به فرزندآوری دارند در نظر گرفته شده‌اند. همچنین از منظر زنانی که نگرش منفی به فرزندآوری داشته‌اند، امروزه فرزند دیگر کارکردی برای خانواده نداشته و می‌توان بدون وجود فرزند زندگی کرد. در این بررسی، این دسته از زنان به منزلهٔ زنانی با نگرش منفی به فرزندآوری در نظر گرفته شده‌اند.

از آنجایی که نگرش افراد یک جامعه به مسائل اجتماعی به منزلهٔ تعیین‌کنندهٔ نیت عمل افراد در برخورد با مسائل اجتماعی است (کاوه‌فیروز، زارع، و جهان‌بخش گنجه، ۱۳۹۶، ۱۳۲)، بنابراین در این مقاله پس از تعیین نگرش به فرزندآوری به‌عنوان یکی از متغیرهای مهم بعد ذهنی فرزندآوری برای انجام فراتحلیل، به دنبال تعیین متغیرهای دیگری بوده‌ایم که نیت عمل افراد را در کنش فرزندآوری بررسی می‌کنند. از جملهٔ این متغیرها، گرایش به فرزندآوری است که در کنار نگرش به فرزندآوری، بعد ذهنی فرزندآوری را تشکیل داده و در مقابل بعد عینی فرزندآوری قرار دارند. منظور از گرایش به فرزندآوری نیز، تمایل به داشتن فرزند از منظر اجتماعی و بیولوژیکی در بین اعضای خانواده است (کلاتری، عباس‌زاده، امین‌مظفری، و راکعی بناب، ۱۳۸۹، ۹۱). از آنجا که تمایل و قصد باروری هر دو به‌عنوان ابعاد گرایش به فرزندآوری در نظر گرفته می‌شوند (صادقی و سرایی، ۱۳۹۵، ۱۵)، بنابراین در این مقاله، مطالعاتی که این دو بعد را در نظر گرفته بودند، در کنار یکدیگر به روش فراتحلیل بررسی شدند. تمایلات به فرزندآوری و قصد باروری: آزمون تمایل به فرزندآوری قادر به تعمق‌بخشیدن به درک این امر است که چگونه زمینه‌های کاری و رویدادهای زندگی بر فرزندآوری تأثیرگذارند. درواقع، گرایش نوعی شاخص از خواستار یا انتظار افراد است. علاوه‌براین، مطالعهٔ تمایل به فرزندآوری قادر به فراهم‌کردن یک پایه برای مقایسه با رفتار واقعی فرزندآوری به منظور درک این امر است که آیا افراد به تعداد فرزندان دلخواه خود در

نهایت دست یافته‌اند یا خیر (جانستون، لوک، و هویت^۱، ۲۰۲۰، ۲). همان‌گونه که بیان شد، تمایل و قصد هر دو ابعاد گرایش به فرزندآوری است. در پژوهش‌هایی که در این مقاله فراتحلیل شده‌اند، تمایل به باروری و اینکه افراد در نهایت چه تعداد فرزند دوست دارند داشته باشند، مورد سنجش قرار گرفته است. در سنجش متغیر قصد فرزندآوری نیز این سؤال پرسیده شده که آیا افراد قصد دارند دو تا سه سال آینده فرزند داشته باشند یا خیر. در واقع، نکته مهم در سنجش قصد فرزندآوری در نظر گرفتن بعد زمان در تعیین نیت افراد برای فرزندآوری طی برهه‌ای از زمان در آینده است. چون تعداد مطالعات قابل استفاده در فراتحلیل که به تمایل به فرزندآوری و قصد باروری پرداخته بودند کم بود، بنابراین در این مقاله هر دو متغیر در کنار یکدیگر بررسی شده‌اند. در جدول شماره (۱)، اطلاعات کلی مقالات مورد بررسی برای تبیین عوامل تأثیرگذار بر تمایلات و قصد باروری، که در کشور ایران بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ صورت گرفته، به اختصار آمده است. در بین این مقالات، با استفاده از تعداد نمونه و میزان آماره محاسبه شده عوامل مشترکی که بر تمایلات و قصد باروری افراد تأثیرگذار بوده‌اند، با استفاده از فراتحلیل، اندازه اثر هر کدام محاسبه، و در قسمت یافته‌های مقاله به تفصیل شرح داده شده است.

جدول ۱. اطلاعات کلی پژوهش‌های مورد بررسی برای تبیین عوامل تأثیرگذار بر تمایلات و قصد باروری

ردیف	پژوهشگران	عنوان مقاله	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه	میزان آماره Fisher Z
۱	کریمیان و حجازی	نقش میانجی خودکارآمدی در رابطه بین کیفیت زندگی و بلوغ عاطفی با تمایل به فرزندآوری	۱۳۹۸	۳۰۰	کیفیت زندگی	۰/۲۳۰
					سن	۰/۱۱۵
					سن همسر	۰/۱۰۱
					تحصیلات	-۰/۰۷۶
۲	آفرینی، اکبری، و منتظری	ارتباط بین حمایت اجتماعی و قصد فرزندآوری در زنان ساکن شهر تهران	۱۳۹۷	۸۲۲	تحصیلات همسر	-۰/۰۷۶
					سن ازدواج	-۰/۱۱۵
					تعداد فرزندان	-۰/۱۱۵
					وضعیت اقتصادی	۰/۱۱۵
					حمایت اجتماعی	۰/۰۷۲

1. Johnston, Lucke, Hewitt

ردیف	پژوهشگران	عنوان مقاله	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه	میزان آماره Fisher'Z					
۳	مدیری و قاضی طباطبایی	بررسی تأثیر کیفیت زندگی زناشویی بر قصد فرزندآوری	۱۳۹۷	۱۲۳۲	جنس	۰/۰۵۰					
					سن	۰/۱۱۱					
					وضعیت شغلی	۰/۰۰۸					
					تحصیلات پایین	-۰/۲۹۱					
					درآمد خانواده پایین	۰/۱۱۱					
کیفیت زندگی زناشویی مثبت	۰/۱۵۰										
۴	مدیری	بررسی مقایسه‌ای تأثیر دینداری و نگرش‌های جنسیتی بر قصد فرزندآوری به تفکیک جنسیت در شهر تهران	۱۳۹۶	۱۲۷۲	دین‌داری	۰/۳۵۶					
					دین‌داری	۰/۱۴۳					
					فردگرایی	-۰/۱۶۴					
					میزان استفاده از رسانه‌های جمعی	-۰/۰۹۳					
					مشارکت اجتماعی	-۰/۰۶۶					
۵	چمنی، شکرپیگی، و مشفق	مطالعه تعیین‌کننده جامعه‌شناختی فرزندآوری (موردکاوی: زنان متأهل شهر تهران)	۱۳۹۵	۳۰۰	سن ازدواج	-۰/۲۳۰					
					تعداد خواهر و برادرهای زنان	۰/۱۸۱					
					تعداد خواهر و برادرهای همسر	۰/۱۶۳					
					تحصیلات	-۰/۳۵۳					
					درآمد زنان	۰/۲۲۵					
					۶	مشفق، مرادی ثانی، و حسین‌خانی	تحلیلی بر رابطه اشتغال و تمایل به فرزندآوری در بین زنان شاغل در آستانه ازدواج در سطح استان‌های کشور	۱۳۹۵	۱۵۴۶	اشتغال	۰/۰۹۹
										جنس	۰/۰۴۱
سن	۰/۰۸۰										
تلویزیون	۰/۰۸۲										
روزنامه	۰/۰۴۰										
رسانه‌های داخلی	۰/۰۱۰										
ماهواره	-۰/۱۲۱										
۷	رسول‌زاده اقدم، افشار، عدلی‌پور، و میرمحمدتبار	تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با گرایش به فرزندآوری (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان)	۱۳۹۵	۳۸۴	رادیو	۰/۰۴۰					
					اینترنت	-۰/۱۶۱					
					رسانه‌های خارجی	-۰/۱۲۴					
					مشارکت اجتماعی	-۰/۲۷۷					
					حمایت اجتماعی	۰/۲۲۴					
					حمایت اجتماعی	۰/۳۸۵					
					اشتغال زنان	۰/۰۰۳					
۸	صادقی و سراسی	عوامل مؤثر بر گرایش به فرزندآوری زنان شهر تهران	۱۳۹۵	۳۶۰	بجنورد	۰/۰۶۵					
					جنسیت	۰/۱۱۹					
					باورهای مذهبی	۰/۱۱۹					
					گنبدکاووس	۰/۰۴۳					
					جنسیت	۰/۰۴۳					
۹	فروتن، ایزی، و نعیمی	تمایلات شیعه‌سنی فرزندآوری در شهرستان‌های بجنورد و گنبدکاووس	۱۳۹۵	۸۷۰	باورهای مذهبی	۰/۰۴۳					
					جنسیت	۰/۰۴۳					
					باورهای مذهبی	۰/۰۴۳					
					باورهای مذهبی	۰/۰۴۳					
					باورهای مذهبی	۰/۰۴۳					

ردیف	پژوهشگران	عنوان مقاله	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه	میزان آماره Fisher Z
۱۰	فروتن و کرمی	الگوها و تعیین کننده‌های تمایلات فرزندآوری در ایران	۱۳۹۵	۲۷۸۷	جنس	۰/۰۲۵
					محل سکونت	۰/۱۴۳
					تحصیلات	-۰/۲۴۹
					تعداد فعلی فرزندان	-۰/۲۶۵
۱۱	پیلتن و رحمانیان	بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر تمایل به فرزندآوری زنان و مردان متأهل (مورد مطالعه: زنان و مردان ۲۵ تا ۴۵ ساله شهر جهرم)	۱۳۹۴	۳۸۰	نگرش به اشتغال زنان	-۰/۲۱۱
					جنسیت	۰/۰۰۹
					اشتغال	۰/۰۰۶
					تحصیلات پاسخ‌گو	-۰/۰۸۰
۱۲	مدیری و رازقی نصرآباد	بررسی رابطه دین‌داری و قصد باروری در شهر تهران	۱۳۹۴	۱۲۷۲	تحصیلات همسر	-۰/۰۴۰
					سن	۰/۰۴۸
					درآمد	۰/۰۷۹
					تعداد فرزندان	-۰/۱۳۶
۱۳	شاه‌آبادی، سربای، و خلیج‌آبادی فراهانی	نقش فردگرایی در قصد باروری زنان در شرف ازدواج (مطالعه شهرستان نیشابور)	۱۳۹۲	۴۱۵	وضعیت اقتصادی	۰/۰۸
					دین‌داری	۰/۱۷۱
					مشارکت اجتماعی	-۰/۱۹۱
					جنسیت	۰/۰۱۰
۱۴	عنایت و پرنیان	مطالعه رابطه جهانی شدن فرهنگی و گرایش به فرزندآوری	۱۳۹۲	۶۰۰	وضعیت شغلی	۰/۰۰۷
					تحصیلات	-۰/۰۴۶
					درآمد خانوار	۰/۰۶
					سن	۰/۱۰۹
۱۵	حسینی و بگی	فرهنگ و فرزندآوری: بررسی تمایلات باروری زنان کرد شهر مهاباد	۱۳۹۱	۷۰۰	دین‌داری	۰/۱۰۹
					فردگرایی	-۰/۳۳۸
					استفاده از گوشی همراه	-۰/۳۲۹
					مشتقات آن	۰/۰۳۳
۱۶	کلانتری، عباس‌زاده، مظفری، و راکعی بناب	بررسی جامعه‌شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: جوانان متأهل شهر تبریز)	۱۳۸۹	۳۸۶	وسایل ارتباط جمعی سنتی	۰/۰۲۳
					نگرش نسبت به اشتغال زنان	-۰/۱۰۲
					سن	۰/۱۳۲
					تحصیلات	-۰/۱۳۶
۱۶	کلانتری، عباس‌زاده، مظفری، و راکعی بناب	بررسی جامعه‌شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: جوانان متأهل شهر تبریز)	۱۳۸۹	۳۸۶	اشتغال	۰/۰۴۲
					شهری یا روستایی	۰/۱۹۲
					شمار فرزندان در حال حاضر زنده	-۰/۲۶۲
					مشارکت اجتماعی	-۰/۲۰۵
					گرایش دینی	۰/۱۳۴

در ادامه و در جدول شماره (۲) اطلاعات کلی مقالات مورد بررسی برای تبیین عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌های فرزندآوری در کشور ایران، که بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ صورت گرفته، ارائه شده است. اطلاعات مهم این جدول نیز که در انجام فراتحلیل استفاده شده، شامل تعداد نمونه و میزان آماره مورد بررسی برای سنجش اندازه اثر متغیرهایی است که در این مطالعات ارتباط آن‌ها با نگرش‌های فرزندآوری بررسی شده است.

جدول ۲. اطلاعات کلی پژوهش‌های مورد بررسی برای تبیین عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌های فرزندآوری

ردیف	پژوهشگران	عنوان مقاله	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه	میزان آماره Fisher Z
۱	تقوایی فرد، کریمی، و راسخ	تأثیر مصرف رسانه‌ای بر نگرش زنان به فرزندآوری در شهر جهرم	۱۳۹۸	۴۰۰	سن طبقه اجتماعی درآمد خانواده	-۰/۱۱۲ -۰/۰۶۳ ۰/۰۴۵
۲	عباس‌زاده، آقایاری‌هیر، علیزاده اقدم، و عدلی‌پور	نقش دین‌داری، خانواده‌گرایی، رسانه‌های نوین و بازاندیشی مدرن در نگرش به فرزندآوری در زنان و مردان متأهل ۴۹-۱۸ ساله	۱۳۹۸	۴۱۵	تحصیلات پایگاه اقتصادی اجتماعی	-۰/۱۰۹ -۰/۱۲۷
۳	مرادی و صفاریان	مطالعه جامعه‌شناختی نگرش مردم به فرزندآوری در استان همدان	۱۳۹۷	۳۰۵	شبکه‌های اجتماعی مجازی فاصله سنی بالای زوجین برای ازدواج	-۰/۱۵۴ -۰/۱۲۰
۴	پژوهان و افشاری	نگرش زنان معلول نسبت به فرزندآوری در شهر تهران	۱۳۹۶	۳۰۰	سن درآمد	-۰/۱۹۹ ۰/۶۷۳
۵	ترابی، قربانی، و کوچانی	مقایسه نگرش زنان و مردان نسبت به زمان فرزندآوری	۱۳۹۶	۴۰۰	سن زنان	-۰/۲۳۸
۶	کاوه‌فیروز، زارع، و جهانبخش	تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به فرزندآوری	۱۳۹۶	۴۰۰	شبکه‌های اجتماعی مجازی مصرف محصولات فرهنگی سرمایه فرهنگی نهادی سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته	-۰/۱۸۶ -۰/۰۳۰ -۰/۱۳۷ -۰/۱۰۷
۷	کاوه‌فیروز، زارع، و شمس‌الدینی	تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش به فرزندآوری (مطالعه موردی: زنان در آستانه ازدواج شهر تهران)	۱۳۹۵	۳۸۴	مصرف فرهنگی پایگاه اقتصادی و اجتماعی	-۰/۱۸۴ -۰/۵۱۸
۸	شاه‌آبادی، سربایی، و خلیج‌آبادی فراهانی	نقش فردگرایی در قصد باروری زنان در شرف ازدواج (مطالعه شهرستان نیشابور)	۱۳۹۲	۴۱۵	فردگرایی	-۰/۲۵۶

ردیف	پژوهشگران	عنوان مقاله	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه	میزان آماره Fisher Z
۹	موسوی و قافله‌باشی	بررسی جایگاه و نگرش به فرزندآوری در خانواده‌های جوان شهر قزوین	۱۳۹۲	۱۱۰	تحصیلات درآمد	-۰/۰۷۵
۱۰	عنایت، مهربایی، و موحد	مطالعه رفتار و نگرش باروری دو نسل مادران و دختران و عوامل فرهنگی مرتبط با آن: مطالعه موردی شهرهای گراش و اوز در استان فارس	۱۳۹۰	۶۰۰	تحصیلات	-۰/۲۳۸
۱۱	کیانی	بررسی عوامل مؤثر بر نگرش زنان نسبت به باروری؛ مطالعه موردی شهر اصفهان	۱۳۸۹	۳۰۰	گروه سنی اختلاف سنی زوجین	-۰/۵۱۲ -۰/۵۶۵

۴. یافته‌ها

از مجموع این مقاله‌ها، در ۱۲ مقاله از بررسی رابطه متغیرهای تأثیرگذار بر تمایل، قصد و نگرش فرزندآوری از آزمون پیرسون، در ۸ مقاله از آزمون تحلیل واریانس، در ۶ مقاله از کای اسکوتر، در ۵ مقاله از بتا، در ۴ مقاله از آزمون تی، در ۲ مقاله از تاوسی کندال، در ۲ مقاله از آزمون اسپرمن، در ۱ مقاله از آزمون پواسون، در ۱ مقاله از گاما و در ۱ مقاله نیز از آزمون اتا استفاده شده است. در این مقاله به منظور مطالعه ارتباط بین متغیرهای تأثیرگذار بر تمایل، قصد و نگرش فرزندآوری، آماره‌های مرتبط با هر مقاله وارد نرم‌افزار شد و اندازه اثر آن محاسبه گردید. نتایج اندازه اثر، حد پایین و حد بالا، مقدار Z و P محاسبه شده مقالات مورد بررسی برای هر کدام از متغیرهای تأثیرگذار بر تمایل، قصد و نگرش فرزندآوری به طور جداگانه در جداول (۳) و (۴) ارائه شده است.

جدول ۳. اندازه اثر متغیرهای تأثیرگذار بر تمایل و قصد باروری

نام متغیر	تعداد مطالعه	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	مقدار P
تحصیلات	۱۰	-۰/۰۹۶	-۰/۱۱۰	-۰/۰۸۳	-۱۴/۱۹۹	۰/۰۰۱
جنس	۸	۰/۰۶۲	۰/۰۴۸	۰/۰۷۶	۸/۴۲۷	۰/۰۰۱
سن	۷	۰/۱۰۶	۰/۰۸۰	۰/۱۳۱	۷/۹۲۴	۰/۰۰۱
دین‌داری	۷	۰/۱۸۲	۰/۱۵۴	۰/۲۱۰	۱۲/۳۰۵	۰/۰۰۱

نام متغیر	تعداد مطالعه	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	مقدار P
درآمد	۷	۰/۰۵۳	۰/۰۳۸	۰/۰۶۸	۶/۹۲۹	۰/۰۰۱
شغل	۶	۰/۰۳۷	۰/۰۱۱	۰/۰۶۴	۲/۷۶۳	۰/۰۰۶
رسانه داخلی	۵	۰/۰۴۰	-۰/۰۰۲	۰/۰۸۳	۱/۸۵۳	۰/۰۶۴
رسانه خارجی	۴	-۰/۱۸۹	-۰/۲۳۵	-۰/۱۴۳	-۷/۸۰۰	۰/۰۰۱
مشارکت اجتماعی	۴	-۰/۱۸۹	-۰/۲۳۹	-۰/۱۳۹	-۷/۲۷۰	۰/۰۰۱
تعداد فرزندان	۴	-۰/۲۲۴	-۰/۲۵۱	-۰/۱۹۷	-۱۵/۵۸۵	۰/۰۰۱
حمایت اجتماعی	۳	۰/۱۷۹	۰/۱۳۰	۰/۲۲۶	۷/۱۳۲	۰/۰۰۱
فردگرایی	۳	-۰/۲۹۶	-۰/۳۴۵	-۰/۲۴۶	-۱۱/۰۴۰	۰/۰۰۱
محل سکونت (شهر یا روستا)	۳	۰/۰۴۱	۰/۰۲۶	۰/۰۵۷	۵/۲۶۹	۰/۰۰۱
تعداد خواهر و برادر	۳	۰/۰۶۳	۰/۰۴۶	۰/۰۸۰	۷/۳۱۸	۰/۰۰۱
سن ازدواج	۲	-۰/۱۴۵	-۰/۲۰۲	-۰/۰۸۷	-۴/۸۶۶	۰/۰۰۱
اینترنت	۲	-۰/۰۵۷	-۰/۰۷۴	-۰/۰۴۰	-۶/۵۷۴	۰/۰۰۱
کیفیت زندگی	۲	۰/۱۶۴	۰/۱۱۵	۰/۲۱۳	۶/۴۷۱	۰/۰۰۱
نگرش به اشتغال زنان	۲	-۰/۱۸۷	-۰/۲۱۹	-۰/۱۵۵	-۱۱/۱۶۹	۰/۰۰۱

براساس نتایج جدول شماره (۳)، از میان ۱۶ مطالعهٔ منتخب که به بررسی عوامل تأثیرگذار بر تمایلات و قصد باروری پرداخته‌اند، ۱۰ مطالعه تأثیر تحصیلات، ۸ مطالعه تأثیر جنس، ۷ مطالعه تأثیر سن، ۷ مطالعه تأثیر دین‌داری، ۷ مطالعه تأثیر درآمد، ۶ مطالعه تأثیر شغل، ۵ مطالعه تأثیر رسانه داخلی، ۴ مطالعه تأثیر رسانه خارجی، ۴ مطالعه تأثیر مشارکت اجتماعی، ۴ مطالعه تأثیر تعداد فرزندان، ۳ مطالعه تأثیر حمایت اجتماعی، ۳ مطالعه تأثیر فردگرایی، ۳ مطالعه تأثیر محل سکونت (شهر یا روستا)، ۳ مطالعه تأثیر تعداد خواهر و برادر، ۲ مطالعه تأثیر سن ازدواج، ۲ مطالعه تأثیر اینترنت، ۲ مطالعه تأثیر کیفیت زندگی و ۲ مطالعه نیز تأثیر نگرش به اشتغال زنان بر تمایلات و قصد باروری را بررسی کرده‌اند. با توجه به جهت اندازه اثر هر کدام از متغیرهای مورد مطالعه، مشاهده می‌شود که تأثیر تحصیلات، استفاده از رسانه‌های خارجی، مشارکت اجتماعی، تعداد فرزندان موجود، سن ازدواج، اینترنت، فردگرایی و نگرش به اشتغال زنان بر تمایل و قصد باروری افراد منفی بوده و در مقابل تأثیر متغیرهای سن، دین‌داری، درآمد، شغل، حمایت

اجتماعی، محل سکونت، تعداد خواهر و برادر و کیفیت زندگی مثبت است. با توجه به مقدار اندازه اثر هر کدام از این متغیرها نیز مشاهده می‌شود که از بین متغیرهای بررسی شده، همه متغیرها دارای اثرگذاری کمی بر تمایلات و قصد باروری بوده و میزان اثرگذاری آن‌ها کمتر از ۰/۳ است. در این میان، بیشترین میزان اندازه اثر متعلق به متغیرهای فردگرایی (۰/۲۹۶-) و تعداد فرزندان موجود (۰/۲۲۴-) بوده و تأثیرگذاری متغیر استفاده از رسانه داخلی نیز معنادار نیست. به این معنا که با افزایش میزان فردگرایی و با بالا رفتن تعداد فرزندان موجود، تمایل و قصد باروری افراد کاهش می‌یابد.

جدول ۴. اندازه اثر متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش به فرزندآوری

نام متغیر	تعداد مطالعه	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	مقدار P
سرمایه و مصرف فرهنگی	۵	-۰/۱۲۴	-۰/۱۶۸	-۰/۰۷۹	-۵/۳۸۸	۰/۰۰۱
تحصیلات	۵	-۰/۱۱۱	-۰/۱۶۱	-۰/۰۶۱	-۴/۳۳۴	۰/۰۰۱
پایگاه اقتصادی اجتماعی	۴	-۰/۲۰۷	-۰/۲۵۵	-۰/۱۵۸	-۸/۱۱۹	۰/۰۰۱
سن	۴	-۰/۲۵۸	-۰/۳۰۶	-۰/۲۰۸	-۹/۸۲۳	۰/۰۰۱
درآمد	۳	۰/۲۷۲	۰/۲۰۶	۰/۳۳۵	۷/۸۹۰	۰/۰۰۱
اختلاف سنی زوجین	۲	۰/۲۲۲	۰/۱۴۴	۰/۲۹۶	۵/۵۱۹	۰/۰۰۱
شبکه‌های مجازی	۲	-۰/۱۲۴	-۰/۱۹۲	-۰/۰۵۶	-۳/۵۵۹	۰/۰۰۱

بر اساس نتایج جدول شماره (۴)، از میان ۱۰ مطالعه منتخب که به بررسی عوامل تأثیرگذار بر نگرش‌های فرزندآوری پرداخته‌اند، ۵ مطالعه تأثیر سرمایه و مصرف فرهنگی، ۵ مطالعه تأثیر تحصیلات، ۴ مطالعه تأثیر پایگاه اقتصادی اجتماعی، ۴ مطالعه تأثیر سن، ۳ مطالعه تأثیر درآمد، ۲ مطالعه تأثیر اختلاف سنی و ۲ مطالعه نیز تأثیر شبکه‌های مجازی بر نگرش‌های فرزندآوری را بررسی کرده‌اند. با توجه به جهت اندازه اثر هر کدام از متغیرهای مورد مطالعه، مشاهده می‌شود که تأثیر درآمد و اختلاف سنی مثبت بوده و اثرگذاری متغیرهای سرمایه و مصرف فرهنگی، تحصیلات، پایگاه اقتصادی اجتماعی، سن و شبکه‌های مجازی منفی است. با توجه به مقدار اندازه اثر هر کدام از این متغیرها نیز مشاهده می‌شود که از بین متغیرهای بررسی شده، همه متغیرها میزانی کمتر از ۰/۳ را دارا هستند و به‌رغم تأیید شدن ارتباطشان با نگرش‌های فرزندآوری، تأثیرگذاری کمی دارند؛

به‌خصوص سرمایه و مصرف فرهنگی، تحصیلات و شبکه‌های مجازی که کمترین میزان اثرگذاری را دارا هستند. دراین میان، بیشترین میزان اثرگذاری نیز متعلق به متغیرهای درآمد (۰/۲۷۲)، سن (۰/۲۵۸-)، و اختلاف سنی زوجین (۰/۲۲۲) است. به این معنا که با افزایش درآمد افراد و با بیشترشدن اختلاف سنی زوجین، نگرش آن‌ها به فرزندآوری نیز افزایش یافته و مثبت است. اما با افزایش سن نگرش نسبت به فرزندآوری کاهش یافته و منفی می‌شود.

آزمون N ایمن از خطای روزنتال، به محاسبه تعداد تحقیقات گم‌شده (با اثر میانگین صفر) می‌پردازد. این آزمون لازم است در جهت به‌دست‌آوردن عدم معنی‌داری آماری اثر کل، به تحلیل‌ها اضافه شود (خیراندیش و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۸). جداول (۵) و (۶) نتایج آزمون N ایمن از خطا را در این مقاله برای مطالعات با تعداد فراوانی بالاتر از ۳ نشان می‌دهد. هرچه تعداد مطالعات گم‌شده‌ای که مقدار P را به آلفا برساند بیشتر از ۱۰۰۰ باشد، به این معناست که تعداد مطالعات مشاهده‌شده در مقاله از مناسبت بیشتری برخوردار بوده و کفایت لازم را دارند.

با توجه به نتایج این جداول برای متغیرهای تأثیرگذار بر تمایلات و قصد باروری، تعداد مطالعاتی که باید انجام شود تا P دو دامنه از ۰/۰۵ تجاوز نکند، شامل تحصیلات (۵۵۷ مطالعه)، جنس (۵۰ مطالعه)، سن (۹۷ مطالعه)، دین‌داری (۲۰۴ مطالعه)، درآمد (۱۰۳ مطالعه)، رسانه داخلی (۰ مطالعه)، رسانه خارجی (۵۱ مطالعه)، شغل (۳ مطالعه)، مشارکت اجتماعی (۴۹ مطالعه)، حمایت اجتماعی (۴۶ مطالعه)، فردگرایی (۸۵ مطالعه)، محل سکونت (۴۸ مطالعه)، تعداد خواهر و برادر (۳۸ مطالعه) و تعداد فرزندان (۱۸۴ مطالعه) است که فاصله این مطالعات کمتر از ۱۰۰۰ بوده و مناسب و قابل توجه نیست. همچنین برای متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش به فرزندآوری، سرمایه و مصرف فرهنگی (۳۵ مطالعه)، تحصیلات (۲۰ مطالعه)، پایگاه اقتصادی اجتماعی (۶۵ مطالعه)، سن (۱۰۲ مطالعه) و درآمد (۴۲ مطالعه) است که برای هیچ‌کدام از این مطالعات نیز این فاصله مناسب و قابل توجه نیست.

جدول ۵. محاسبات N ایمن از خطا (تعداد ناکامل بی خطر) کلاسیک برای متغیرهای تأثیرگذار بر تمایل و قصد باروری

نام متغیر	مقدار Z برای مطالعات مشاهده شده	مقدار P برای مطالعات مشاهده شده	آلفا	باقیمانده (دنباله)	Z برای آلفا	تعداد مطالعات مشاهده شده	تعداد مطالعات گم شده ای که مقدار P را به آلفا می رساند
تحصیلات	-۱۴/۷۵۴۱۸	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۱۰	۵۵۷
جنس	۵/۲۴۱۰۴	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۸	۵۰
سن	۷/۵۳۷۵۴	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۷	۹۷
دین داری	۱۰/۷۴۰۱۵	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۷	۲۰۴
درآمد	۷/۷۴۱۶۵	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۷	۱۰۳
رسانه داخلی	۱/۸۶۴۱۴	۰/۰۲۳۰	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۵	۰
رسانه خارجی	-۷/۲۱۱۵۲	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۴	۵۱
شغل	۲/۳۲۷۵۵	۰/۰۱۹۹۴	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۶	۳
مشارکت اجتماعی	-۷/۱۳۲۹۸	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۴	۴۹
تعداد فرزندان	۱۳/۴۱۳۵۴	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۴	۱۸۴
حمایت اجتماعی	۷/۹۰۵۶۸	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۳	۴۶
فردگرایی	-۱۰/۵۸۰۶۳	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۳	۸۵
محل سکونت (شهر یا روستا)	۸/۰۰۶۹۸	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۳	۴۸
تعداد خواهر و برادر	۷/۲۲۷۵۷	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۳	۳۸

جدول ۶. محاسبات N ایمن از خطا (تعداد ناکامل بی خطر) کلاسیک برای متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش به فرزندآوری

نام متغیر	مقدار Z برای مطالعات مشاهده شده	مقدار P برای مطالعات مشاهده شده	آلفا	باقیمانده (دنباله)	Z برای آلفا	تعداد مطالعات مشاهده شده	تعداد مطالعات گم شده ای که مقدار P را به آلفا می رساند
سرمایه و مصرف فرهنگی	۵/۵۳۳۳۹	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۵	۳۵
تحصیلات	-۴/۲۹۵۳۴	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۵	۲۰
پایگاه اقتصادی اجتماعی	-۸/۱۲۳۵۱	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۴	۶۵
سن	-۱۰/۷۳۳۶	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۴	۱۰۲
درآمد	۷/۵۲۴۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۹۵۹۹۶	۳	۴۲

مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی

۸۳

فرا تحلیل پژوهش های مرتبط با عوامل تأثیرگذار ...

همان‌گونه که در جداول (۵) و (۶) مشاهده می‌شود، تعداد مطالعات منتشر نشده‌ای که می‌تواند مقدار P را به آلفا برساند، برای همه متغیرهای بررسی شده بالا بوده و این امر نشان می‌دهد که مطالعات منتشر شده‌ای که می‌توانند به منظور فراتحلیل استفاده شوند، در حوزه تمایل و قصد باروری و نگرش به فرزندآوری در کشور ایران کافی نبوده و به دلیل اهمیت بالای فرزندآوری بهتر است به این مهم توجه بیشتری از جانب پژوهشگران صورت گیرد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله تلاش شد تا با نگاهی متفاوت و جامع، به مطالعه مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر تمایلات، قصد و نگرش به فرزندآوری پرداخته شود. براساس نتایج فراتحلیل، در بین مطالعات صورت‌گرفته تأثیرگذاری متغیرهای تحصیلات، در معرض رسانه‌های خارجی بودن، مشارکت اجتماعی، تعداد فرزندان موجود، سن ازدواج، اینترنت، فردگرایی و نگرش به اشتغال زنان بر تمایل و قصد باروری منفی بوده و در مقابل، اثرگذاری متغیرهای سن، دین‌داری، درآمد، شغل، حمایت اجتماعی، محل سکونت، تعداد خواهر و برادر و کیفیت زندگی مثبت است. با توجه به مقدار اندازه اثر هر کدام از این متغیرها نیز مشاهده می‌شود که از بین متغیرهای بررسی‌شده، همه آن‌ها اثرگذاری کمی بر تمایلات و قصد باروری دارند. در این میان، بیشترین میزان اندازه اثر متعلق به متغیرهای فردگرایی (۰/۲۹۶) و تعداد فرزندان موجود (۰/۲۲۴-) بوده و تأثیرگذاری متغیر استفاده از رسانه داخلی نیز معنادار نبوده است. معنادار نبودن تأثیرگذاری استفاده از رسانه‌های داخلی در اینجا حائز اهمیت بوده و نشان از آن دارد که رسانه‌های داخلی به دلیل عدم همراهی با تمایلات جامعه، جایگاه چندانی در بین افراد نداشته و نمی‌توان امیدوی به تأثیرگذاری آن‌ها بر بالارفتن تمایل به باروری در بین افراد داشت. تأثیرگذاری بیشتر متغیر فردگرایی نیز نشان‌دهنده روندی است که جامعه ایرانی در کنار سایر جوامع به سمت ارزش‌های فردگرایانه خانوادگی داشته است. روندی که در دیدگاه گذار دوم جمعیتی بر تبیین اجتماعی و فرهنگی فرزندآوری تأکید شده است؛ تغییراتی که براساس این دیدگاه، در سطح کلان سبب تغییرات فکری و تأثیر آن بر رفتارهای خانوادگی و جمعیتی شده و در سطح فردی نیز شاهد تأثیرگذاری این

جهت‌گیری‌های ارزشی بر رفتارهای باروری و خانوادگی هستیم. هرچند این تأثیرگذاری در جامعه ایرانی هنوز زیاد نیست و در مقایسه با جوامع پیشرفته صنعتی اثرگذاری بالایی ندارد؛ اما انتظار آن می‌رود که در آینده با افزایش سطح توسعه‌یافتگی جامعه، افزایش بیشتری داشته و میزان اثرگذاری آن بر عدم تمایل به باروری نزد خانواده‌ها بیشتر شود. امری که در نظریه گذار دوم جمعیتی مورد تأکید قرار گرفته و هم‌راستا با نتایج پژوهش‌های فراتحلیل شعاع‌کاظمی و عقیلی (۱۳۹۸) و ماتسیساک و ویگنولی (۲۰۰۸) است. تأثیرگذاری منفی تعداد فرزندان موجود نیز نشان می‌دهد که زوجین زمانی که به تعداد دلخواه فرزند خود رسیدند دیگر تمایلی به باروری نداشته و هرچه تعداد فرزندان آن‌ها بیشتر باشد، تمایل به باروری نیز بین آن‌ها کاهش می‌یابد. امری که در الگوی انتخاب عقلانی نیز بر آن تأکید شده و بیان‌کننده آن است که رفتارهای باروری زوجین تحت تأثیر شرایط خاصی است که با آن مواجه گردیده و پیرو این شرایط تصمیم می‌گیرند که چه رفتاری را در پیش گیرند. در بین این مطالعات، آنچه حائز اهمیت است، تأکید بر سنجش تأثیرگذاری عوامل جمعیتی (از قبیل تحصیلات و سن) بر تمایلات و قصد باروری بوده و عواملی از قبیل فردگرایی و مشارکت اجتماعی کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند. البته مطالعات ارزنده‌ای در این حوزه صورت گرفته اما از کفایت لازم برخوردار نیستند. برای مثال، عنایت و پرریان (۱۳۹۲) و چمنی و همکاران (۱۳۹۵) تلاش کرده‌اند تا با مطالعه‌ای عمیق، نحوه تأثیرگذاری عواملی مانند جهانی‌شدن فرهنگی و یا عوامل جامعه‌شناختی از قبیل فردگرایی و رسانه‌های ارتباط جمعی بر فرزندآوری را تبیین کنند؛ اما بیشتر مطالعاتی که در این زمینه در ایران صورت گرفته، بیشتر بر اثرگذاری عوامل جمعیتی بر باروری تأکید داشته‌اند.

همچنین از بین مطالعاتی که درباره نگرش به فرزندآوری، تأثیرگذاری متغیرهای سرمایه و مصرف فرهنگی، تحصیلات، پایگاه اقتصادی اجتماعی، سن، درآمد، اختلاف سنی و شبکه‌های مجازی است، در برخی از مقالاتی که به‌طور مشترک بررسی شده‌اند، اندازه اثر این متغیرها همگی کمتر از ۰/۳ بوده و بیشترین میزان اندازه اثر متعلق به متغیرهای درآمد (۰/۲۷۲) و سن (۰/۲۵۸-) است. به عبارت دیگر، با افزایش سن افراد نگرش آن‌ها به

فرزندآوری کاهش می‌یابد و این امر نیز به سبب پایان یافتن دوران فرزندآوری افراد در سنین بالا و داشتن تعداد فرزندان دلخواه، دور از انتظار نیست؛ نتیجه‌ای که از جانب مطالعات فراتحلیل داخلی و خارجی (شعاع‌کاظمی و عقیلی (۱۳۹۸)، رازقی نصرآباد و عباسی شوازی (۲۰۲۰)، نیازی و همکاران (۱۳۹۵)، و والدورف و بیون (۲۰۰۵)) تأکید شده است. همچنین با بالا رفتن درآمد، نگرش افراد به فرزندآوری مثبت‌تر شده که البته تأثیرگذاری متغیر درآمد در اینجا بیشتر بوده و عامل مهم‌تری در جامعه ما محسوب می‌شود که بر نگرش افراد نسبت به فرزندآوری تأثیرگذار است. این نتیجه‌گیری نیز در مطالعات فراتحلیلی شعاع‌کاظمی و عقیلی (۱۳۹۸)، رازقی نصرآباد و عباسی شوازی (۲۰۲۰)، نیازی و همکاران (۱۳۹۵) و والدورف و بیون (۲۰۰۵) تأیید شده است. تأثیرگذاری این متغیرها بر نگرش به فرزندآوری نیز در دیدگاه انتخاب عقلانی مورد توجه قرار گرفته است. تغییرات درآمدی و سنی افراد امری است که آن‌ها را با شرایط خاصی مواجه نموده و در این شرایط، بر نگرش فرد به فرزندآوری تأثیرگذار است. بالا رفتن سن بالتبع منجر به کاهش نگرش مثبت افراد به فرزندآوری گردیده و زوجینی که در سن بالاتر قرار دارند، به دلیل اینکه تعداد فرزندان دلخواه خود را به دنیا آورده‌اند یا به دلیل محدودیت‌هایی که افزایش سن برای آن‌ها به همراه خواهد داشت، نگرش منفی‌تری به فرزندآوری در مقایسه با زوجین جوان‌تر دارند. همچنین تأثیرگذاری بیشتر متغیر درآمد در مقایسه با سایر متغیرها بر نگرش به فرزندآوری نشان می‌دهد که چالش‌های اقتصادی فراروی افراد در امر تأمین اقتصادی زندگی خود بر نگرش آن‌ها درباره فرزندآوری اثرگذار بوده و می‌تواند راهگشای مخاطبان امر در این حوزه باشد. همچنین این مشخصه نگرش به فرزندآوری در بین مطالعات صورت‌گرفته در ایران نیز هم‌راستا با تأکید الگوهای انتخاب متوالی بر انتخاب‌های عقلانی افراد و تأثیرگذاری آن بر باروری در نتیجه مقایسه هزینه‌ها و منافع فرزندآوری از سوی آن‌هاست. البته با توجه به تورم‌های افسارگسیخته‌ای که جامعه ایرانی طی سالیان اخیر با آن مواجه است، تأثیرگذاری بالای عامل درآمد، خود نوعی زنگ خطر برای فرزندآوری در ایران، که هم‌اکنون نیز به زیر سطح جایگزینی رسیده، بوده و با ادامه این روند، در صورت عدم اجرای برنامه‌ای جامع و منسجم، از نتایج این‌گونه برداشت می‌شود که منفی شدن نرخ

رشد جمعیت کشور زودتر از پیش‌بینی‌های صورت‌گرفته روی خواهد داد. البته اثرگذاری بالای عامل درآمد در بین مطالعاتی که به مطالعه نگرش به فرزندآوری پرداخته‌اند، یکسان نیست و برخی از مطالعات تأثیرگذاری آن را بسیار بالا و برخی تأثیرگذاری کمی برای آن برآورد کرده‌اند. بنابراین بهتر است که در مقالات آتی بیشتر به این مسئله پرداخته شود و پژوهشگران این حوزه که قصد تحقیق درباره نگرش به فرزندآوری دارند، با دقت بیشتری عامل درآمد را بررسی کنند.

در بین مطالعاتی که در این مقاله بررسی شده‌اند، به عوامل بسیار دیگری نیز پرداخته شده که چون به‌صورت پراکنده بررسی شده‌اند نمی‌توان از آن‌ها در بررسی فراتحلیل و محاسبه اندازه اثر استفاده کرد؛ اما نوعی چراغ راه تحقیقات آتی خواهند بود. برای نمونه، عواملی چون مدیریت بدن، بازاندیشی مدرن و خانواده‌گرایی که تأثیر آن‌ها بر نگرش به فرزندآوری مورد تأیید گرفته است. به همین دلیل پرداختن محققان به مطالعاتی در آینده درباره تأثیرگذاری این عوامل بر فرزندآوری، می‌تواند بسیار راهگشا باشد. مطالعاتی که تأثیرگذاری خانواده‌گرایی و ارزش‌های خانوادگی را بر فرزندآوری بسنجند، براساس نتیجه‌ای که عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) و همچین حسینی و بگی (۱۳۹۱) در مطالعه خویش گرفته‌اند، می‌تواند نقطه عطفی در حوزه مطالعات مرتبط با فرزندآوری تلقی گردد. همچنین می‌توان به نقش نگرش‌های جنسیتی بر ترجیحات فرزندآوری نیز که در مقاله فروتن و شجاعی قلعه‌نی (۱۳۹۹) بر آن تأکید شده، اشاره کرد و در مطالعات آتی آن را در بین گروه‌های اجتماعی مختلف مورد سنجش و بررسی قرار داد.

البته با توجه به نتایج، مشاهده گردید که در بین عوامل اثرگذار بر نگرش‌ها، تمایلات و قصد فرزندآوری، مجموعه‌ای از عوامل تأثیرگذار بوده و از آنجا که تأثیرگذاری هیچ‌کدام از این عوامل بالاتر از حد متوسط نبودند، بنابراین هرگونه برنامه‌ریزی درباره آن، باید به تمامی این عوامل توجه داشته و صرفاً نمی‌توان با تأکید بر یکی از آن‌ها بر چالش فرزندآوری در ایران تأثیرگذار بود؛ امری که بر اهمیت جامع‌نگری در بین سیاست‌گذاران این حوزه تأکید دارد. بر همین اساس، پیشنهاد می‌شود که هرگونه برنامه‌ریزی از جانب مسئولان امر در زمینه فرزندآوری در ایران مبتنی بر نقشه‌ای جامع‌نگر بوده و به نقش همه عوامل تأثیرگذار

توجه کرده و با توجه به ویژگی‌های خاص جامعه ایرانی، برنامه‌ای راهبردی برای هدایت مطلوب رفتارهای باروری و فرزندآوری ایرانیان اجرا شود. گفتنی است که جامعه ایرانی دچار ناهمگونی‌های بسیار بوده و این عوامل، به صورتی کاملاً ناهمگون در بین گروه‌های اجتماعی مختلف و حتی در سطح استان‌های مختلف تأثیرگذارند. برای مثال، در شهر تهران و در میان زوجینی که سطح اقتصادی اجتماعی خوبی دارند، مسلماً فردگرایی می‌تواند عاملی مهم برای تمایلات و تصمیمات باروری آن‌ها باشد ولی برای زوجین در سطوح اقتصادی اجتماعی پایین‌تر و در استان‌هایی از قبیل سیستان و بلوچستان یا هرمزگان، ممکن است موضوع درآمد اقتصادی اهمیت بیشتری داشته باشد. بنابراین پرداختن به مقالات بیشتر که درباره تأثیرگذاری این عوامل بر رفتارهای باروری و فرزندآوری است، می‌تواند افق‌های جدیدی را در این مسیر پیش روی ما باز نماید. روی آوردن به مطالعات چندسطحی که تأثیرگذاری هم‌زمان عوامل خرد و کلان بر قصد باروری و نگرش فرزندآوری را بررسی می‌کنند نیز می‌تواند خلأهای موجود در پژوهش‌های انجام‌شده در سطح کشور را در این زمینه پر نماید. یکی از محدودیت‌های این مقاله، عدم یکپارچگی در بین مطالعات صورت‌گرفته در حوزه فرزندآوری و پراکندگی‌های موجود در بررسی عوامل تأثیرگذار و همچنین عدم دسترسی به آماره‌های دقیق آثار منتشرشده بوده است. بنابراین توصیه‌ای که به محققان و پژوهشگران می‌شود این است که مطالعات خود را در ادامه مطالعاتی انجام دهند که از قبل صورت گرفته و با جزئیات آماری بیشتری نتایج حاصل از مطالعات خود را منتشر نمایند تا محققان بهتر بتوانند در پژوهش‌های فراتحلیل از آن‌ها استفاده کنند.

منابع

- آفرینی، فاطمه سادات؛ و اکبری، ناهید؛ منتظری، علی (۱۳۹۷). ارتباط بین حمایت اجتماعی و قصد فرزندآوری در زنان ساکن شهر تهران. نشریه پایش، ۱۷(۲)، ۳۲۸-۳۱۵.
- پژهان، علی؛ و افشاری، پروانه (۱۳۹۶). نگرش زنان معلول نسبت به فرزندآوری در شهر تهران. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۴(۱۱)، ۲۱۳-۱۸۵. doi:10.22054/rjsw.2017.9656
- پلتن، فخرالسادات؛ و رحمانیان، محمود (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر تمایل به فرزندآوری زنان و مردان متأهل (مورد مطالعه، زنان و مردان ۲۵ تا ۴۵ ساله شهر جهرم). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۷(۲)، ۱۳۴-۱۲۱.
- ترابی، فاطمه؛ قربانی، فرزاد؛ و کوچانی، مسعود (۱۳۹۶). مقایسه نگرش زنان و مردان نسبت به زمان فرزندآوری. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۲۷(۱۵۴)، ۱۸۳-۱۷۹.
- تقوایی‌فرد، لیلا؛ کریمی، مجیدرضا؛ و راسخ، کرامت‌الله (۱۳۹۸). تأثیر مصرف رسانه‌ای بر نگرش زنان به فرزندآوری در شهر جهرم. دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۸(۱۵)، ۸۷-۶۷. doi: 10.22084/csr.2020.19808.1691
- چمنی، سولماز؛ شکرپیگی، عالییه؛ و مشفق، محمود (۱۳۹۵). مطالعه تعیین‌کننده جامعه‌شناختی فرزندآوری (موردکاوی: زنان متأهل شهر تهران). فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۵(۳)، ۱۶۵-۱۳۷.
- حسینی، حاتم؛ و بگی، بلال (۱۳۹۱). فرهنگ و فرزندآوری: بررسی تمایلات باروری زنان کرد شهر مهاباد. مطالعات راهبردی زنان، ۱۵(۵۷)، ۱۶۱-۱۲۱.
- خانیکی، هادی؛ و خجیر، یوسف (۱۳۹۷). رسانه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی؛ فراتحلیل مشارکت سیاسی کاربران رسانه‌های اجتماعی. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۱(۱)، ۱۲۷-۱۰۱. doi: 10.22035/isih.2019.3122.3422
- خیراندیش، مهدی؛ بهفر، سارا؛ و عباس‌پور، جعفر (۱۳۹۴). فراتحلیل پژوهش‌های ارتباط رضایت شغلی و تعهد سازمانی در سازمان‌های ایران. فصلنامه مطالعات منابع انسانی، ۵(۱۶)، ۲۲-۱.
- رسول‌زاده اقدم، صمد؛ افشار، سیمین؛ عدلی‌پور، محمد؛ و میرمحمدتبار، سید احمد (۱۳۹۵). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با گرایش به فرزندآوری (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان). فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۵(۳)، ۱۳۵-۱۰۷.
- شاه‌آبادی، زهرا؛ سرایی، حسن؛ و خلج‌آبادی فراهانی، فریده (۱۳۹۲). نقش فردگرایی در قصد باروری زنان در شرف ازدواج (مطالعه شهرستان نیشابور). نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۸(۱۶)، ۵۴-۲۹.

شعاع کاظمی، مهرانگیز؛ و عقیلی، رخساره (۱۳۹۸). فراتحلیل توصیفی پژوهش‌های مرتبط با تغییرات خانواده و نرخ فرزندآوری (طی دهه‌ی گذشته). مجموعه مقالات همایش علمی - پژوهشی پژوهش‌های کاربردی در علوم انسانی و علوم اسلامی، (۱)۱، ۲۲۳-۲۰۹.

شعاع، صدیقه؛ و نیازی، محسن (۱۳۹۵). فراتحلیلی بر ارتباط سرمایه فرهنگی و مدیریت بدن. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، (۱)۹، ۸۱-۶۱. doi: 10.22035/ijcr.2016.300.61-81

صادقی، حنا سادات؛ و سرایی، حسن (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر گرایش به فرزندآوری زنان شهر تهران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، (۲۷)۸، ۳۲-۱. doi: 10.22054/qjds.2016.5920.1-32

عباس‌زاده، محمد؛ آقایی هیر، توکل؛ علیزاده اقدم، محمدباقر؛ و عدلی‌پور، صمد (۱۳۹۸). نقش دینداری، خانواده‌گرایی، رسانه‌های نوین و بازاندیشی مدرن در نگرش به فرزندآوری در زنان و مردان متأهل ۴۹-۱۸ ساله. نشریه پایش، (۲)۱۸، ۱۸۲-۱۷۳.

عنایت، حلیمه؛ و پرنیان، لیلا (۱۳۹۲). مطالعه رابطه جهانی‌شدن فرهنگی و گرایش به فرزندآوری. فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، (۲)۴، ۱۳۶-۱۰۹.

عنایت، حلیمه؛ موحد، مجید؛ و مهرایی، محبوبه (۱۳۹۰). مطالعه‌ی رفتار و نگرش باروری دو نسل مادران و دختران و عوامل فرهنگی مرتبط با آن: مطالعه‌ی موردی؛ شهرهای گراش و اوز در استان فارس. پژوهشنامه جامعه‌شناسی جوانان، (۱)۱، ۱۱۸-۹۷.

فروتن، یعقوب، و شجاعی قلعه‌نی، مینا (۱۳۹۹). ملاحظاتی جنسیتی مرتبط با نگرش‌های جمعیت‌شناختی در ایران. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، (۴)۱۳، ۲۷-۱. doi: 10.22035/ijcr.2021.434.1-27

فروتن، یعقوب؛ یزیدی، الهه‌سادات؛ و نعیمی، سمیه (۱۳۹۵). تمایلات شیعه‌سنی فرزندآوری در شهرستان‌های بجنورد و گنبدکاووس. فصلنامه رفاه اجتماعی، (۶۲)۱۶، ۲۲۳-۱۸۷.

فروتن، یعقوب؛ و کریمی، فرشاد (۱۳۹۵). الگوها و تعیین‌کننده‌های تمایلات فرزندآوری در ایران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، (۲۱)۱۱، ۱۰۰-۷۱.

کاوه‌فیروز، زینب؛ زارع، بیژن؛ و جهانبخش گنجه، صادق (۱۳۹۶). تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به فرزندآوری (مورد مطالعه: زوجین در آستانه ازدواج شهر تهران). مطالعات تحقیقات اجتماعی در ایران، (۱)۶، ۱۴۳-۱۱۹. doi: 10.22059/jisr.2017.61834.119-143

کاوه‌فیروز، زینب؛ زارع، بیژن؛ و شمس‌الدینی، حسین (۱۳۹۵). تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش به فرزندآوری (مطالعه موردی: زنان در آستانه‌ی ازدواج شهر تهران). زن در توسعه و سیاست، (۲)۱۴،

doi: 10.22059/jwdp.2016.59201.234-217

کریمیان، سیده‌نرگس؛ و حجازی، مسعود (۱۳۹۸). نقش میانجی خودکارآمدی در رابطه بین کیفیت زندگی و بلوغ عاطفی با تمایل به فرزندآوری. نشریه روان‌پرستاری، ۷(۵)، ۶۱-۵۴.

کلانتری، صمد؛ عباس‌زاده، محمد؛ امین‌مظفری، فاروق؛ و راکعی‌بناب، ندا (۱۳۸۹). بررسی جامعه‌شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: جوانان متأهل شهر تبریز). جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۱(۱)، ۸۳-۱۰۴.

کیانی، مژده (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر نگرش زنان نسبت به باروری؛ مطالعه موردی شهر اصفهان. نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی (علوم اجتماعی)، ۱۳(۳۰-۳۱)، ۱۷۷-۱۵۵.

مدیری، فاطمه (۱۳۹۶). بررسی مقایسه‌ای تأثیر دینداری و نگرش‌های جنسیتی بر قصد فرزندآوری به تفکیک جنسیت در شهر تهران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۹(۳۲)، ۲۰۲-۱۷۱. doi: 10.22054/qjsd.2017.8429

مدیری، فاطمه؛ و رازقی نصرآباد، حبیبه بی‌بی (۱۳۹۴). بررسی رابطه دینداری و قصد باروری در شهر تهران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۰(۲۰)، ۱۶۲-۱۲۷.

مدیری، فاطمه؛ و قاضی طباطبایی، محمود (۱۳۹۷). بررسی تأثیر کیفیت زندگی زناشویی بر قصد فرزندآوری. جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۵(۱۲)، ۹۴-۷۳-۹۳. doi: 10.22080/ssi.1970.2133.73-94

مرادی، علی؛ و صفاریان، محسن (۱۳۹۷). مطالعه جامعه‌شناختی نگرش مردم به فرزندآوری. فصلنامه جمعیت، ۲۵، ۹۰-۵۹.

مشفق، محمود؛ مرادی ثانی، قدرت؛ و حسین‌خانی، سحر (۱۳۹۵). تحلیلی بر رابطه اشتغال و تمایل به فرزندآوری در بین زنان شاغل در آستانه ازدواج در سطح استان‌های کشور. فصلنامه جمعیت، ۲۳(۹۵)-۹۶، ۲۴-۱.

موسوی، سیده فاطمه؛ و قافله‌باشی، مهدیه سادات (۱۳۹۲). بررسی جایگاه و نگرش به فرزندآوری در خانواده‌های جوان شهر قزوین. مطالعات زن و خانواده، ۱(۲)، ۱۳۴-۱۱۱. doi: 10.22051/jwfs.2014.1504

نیازی، محسن؛ تورنجی‌پور، فاطمه؛ نوروزی، میلاد؛ و عسگری‌کویری، اسماء (۱۳۹۵). فراتحلیل عوامل اجتماعی مؤثر بر باروری در ایران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷(۲۹)، ۱۱۸-۶۹. doi: 10.22054/qjsd.2016.7886

Abbasi Shavazi, M.J., Morgan, S.P., ChavoshiMeimanat, H., &McDonald, P. (2009). Family change and continuity in Iran: Birth control use before first pregnancy. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1309-1324. doi: 10.1111/j.1741-3737.2009.00670.x

- Balen, F.V., & Trimbos-Kemper, T.C.M. (1995). Involuntarily childless couples: their desire to have children and their motives. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 16, 137-144. doi: 10.3109/01674829509024462
- Fux, B. (2008). Pathway of welfare and population-related policies. In *People, population change and policies*. (1st ed., Pp. 59-91). Springer.
- Höhn, C. (2008). Introduction. In *People, population change and policies*. (1st ed., Pp. 1-15). Springer.
- Johnstone, M., Lucke, J., & Hewitt, B. (2020). Life transitions and women's desired number of children: the impact of motherhood, relationships and employment. *Community, Work & Family*, 1-20. doi: 10.1080/13668803.2020.1744526
- Khadvizadeh, T., Rahmani, S.A., & Esmaily, H. (2018). Young women and men's attitude towards childbearing. *Journal of Midwifery & Reproductive Health*, 6(3), 1345-1356. doi: 10.22038/jmrh.2018.20033.1212
- Liefbroer, A.C., Klobas, J.E., Philipov, D., & Ajzen, I. (2015). *Reproductive decision-making in a macro-micro perspective*. Springer: New York.
- Matysiak, A., & Vignoli, D. (2008). Fertility and women's employment: A meta-analysis. *European Journal of Population*, 24(4), 363-384. doi: 10.4054/MPIDR-WP-2006-048
- RazeghiNasrabad, H.B., & Abbasi Shavazi, M.J. (2020). Ideal fertility in Iran: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences*, 8 (1), 10-18. doi:10.15296/ijwhr.2020.02
- Rhea, A.C. (2002). *The individual, institutional, and interactional influences on women's decisions to have a child: A multi-level examination* (Unpublished doctoral dissertation). North Carolina State University.
- Spéder, Z., & Kapitány, B. (2015). Realization, postponement or abandonment of childbearing intentions in four European countries. *Population*, 64, 599-629. doi: 10.3917/popu.1204.0711
- VanEvery, J. (2004). From modern nuclear family households to postmodern diversity? The sociological construction of families. *Changing Family Values* (Jagger and Wright, Eds.). Routledge: London and New York.
- Zaidi, B., & Morgan, S.P. (2017). The second demographic transition theory: A review and appraisal. *Annu.Rev.Sociol*, 43, 473-492. doi: 10.1146/annurev-soc-060116-053442

